

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "בהר בחוקתי" (ובו ח' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"בומרנג" (בעין הסערה)

פרק י"ב בסבך ניהול המשא ומתן.

א) מפני מה חלה קדושת שביעית על פירות הקדש?

שנהגו] ולפיכך אומר הפסוק "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה"

מינה תראו כי תהיה לכם הרבה טובה מהארץ שאני נותן לכם ורצוני שתיהנו ממנה כל השבע שנים ותאספו את תבואתה ושתשבעו מרוב טובה ורק בשנה השביעית תהיה שבת שבתון לה', כי זה מחוקי התורה המורים על ההשגחה וההנהגה הניסית, אשר ברצות ה' נתן הארץ את פריה לשלוש השנים, כדאיתא לקמן (פס' כ"א) "וציויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלוש השנים" שמכל זה רואים שעניין השמיטה לקיים הנהגה ניסית, ועל כן אמרה התורה כל זה כדי שידעו שהנהגת השי"ת בכל זה היא רק לטובה.

דרך ב) ניתן להבין זאת על פי דברי הירושלמי הנ"ל (בסוף פרק מקום שנהגו) ששביעית חלה על ההקדש, ובפשטות יש לבאר את הירושלמי משום דקדם הפקרו לנדרו, וכפי שמצינו שאם הקדיש שדה מקנה בעת שהיא ברשותו יוצאת היא ביובל וחוזרת לבעלים הראשון בלא פדיון, כיון שאינה ברשות של המקדיש רק עד היובל, ולפיכך אין ביכולתו להקדישה שלא תצא גם בעת שיגיע היובל, והוא הדין מקדיש את שדהו שאינה שלו בשנה השביעית שיוכל להקדיש גם את השנה השביעית והוא כמו שהקדיש דבר שאינו שלו בשביעית, והוא כמו קדם הפקרו את נדרו. ולפיכך הקדים הפסוק לומר "ושבתה הארץ שבת לה" שלא תדמו לנפשכם שהארץ היא שלכם לזריעה ולזמור בה ולעשות בה ככל שתמצאו בה ורק בשנה השביעית יש להשמיט

איתא בפרשה (פר' כ"ה פס' ב' ג') "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע זרעך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה".

צריך ביאור, למה חשוב לומר לפסוק לומר כי שש שנים תזרע זרעך ותזמור כרמך ואספת את תבואתה, למאי נ"מ, די היה לומר כי בשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, מה שנצרך לעצם דיני השמיטה, למאי עניין לומר לנו כי מותר לנו לעבוד שש שנים?

וב'משך חכמה" ביאר בשני דרכים העניין.

דרך א) דרך מוכר שדהו אם מוכר אותה בעין רעה אם כך אינו מחפש את טובת הלוקח שיהנה מן המכר, ומאי אכפת לו אם יצליח בזריעת השדה ואם יהיו לו פירות, לא כן מי שמוכר בעין יפה, הוא מאד מעוניין שהלוקח ישמח ויכיר בטובתו, לכן הקדים הפסוק שש שנים תזרע שדך וכי כלומר אל תדמו בזה שאני אומר לכם להשבית את הארץ שנה שלימה כי בכך אני נותן לכם את הארץ בעין רעה כי רוצה אני שהארץ תשם ולא תעשה תבואה, לא כן הדבר, את הכל אני נותן לכם בעין יפה וחפץ אני שתשבעו מטובה ותתענגו בה מרוב כל, אלא שזה מחוקותיה, שיהיה "ושבתה הארץ שבת לה" כי אתם אצלי כמו אנשי קודש וארצכם היא קודש, ואפילו הארץ שהיא לה', גם עליה חלה קדושת שביעית, וכגון אם נטע כרם להקדיש חייבת היא בשביעית, כדאיתא בירושלמי [בסוף פרק מקום

ברם באמת צריך ביאור, למה אין קדושת שביעית יכולה לחול על הפירות שקדושים רק קדושת דמים? ואולי משום דאין קדושה חלה על קדושה, ואם מהות קדושת שביעית לנהוג בפירות הפקר לכל שאין יד אחד תפוסה בהם, זה מהווה סתירה לקדושת בדק הבית שהיא בעלות לגבוה ואין מקום ליד של אחר שאם ישתמש בהם הוי מעילה, ולפיכך סבר ה"משך חכמה" שצריכים לומר שקדמה יד ה' ליד הבעלים להקדישה, ומעיקרא צריך לומר שלא היה לו כוח להקדיש את השנה השביעית, ולפיכך אין צריכים הפירות אפילו פדיון כיון שלא היה להקדיש בשנה השביעית תפיסת יד.

ברם כל זה הוי מובן שפיר אם נתפוס כדברי המהרי"ט דהוי "אפקעתא דמלכתא" דבשנה השביעית אין שום בעלות על הקרקע ויש לומר דמעולם לא היה לבעלים בעלות בשנה השביעית, אולם אם נתפוס כדברי האבקת רוכל דרק הפירות נתקדשו לכאורה כל זה שייך בפירות שלא הוקדשו אבל קרקע שכבר הוקדשה ושייכת להקדש מאיזה כוח יחול כוח השביעית להשמיט כוח ההקדש שתפוס בו שלא יחול שום קדושה על הפירות (עד שאפילו לא יצטרכו פדיון)?

ואולי צריך לומר דהוי בזה גזיה"כ דקדושת השביעית חלה על שדה ההקדש להפקיר את תפיסת ההקדש בפירות, ובכלל הגזיה"כ דאף לא תהיה מעילה בפירות, דלא גרע מתרנגולת שמרדה שפקעה ממנה קדושתה ומשום דהקדושה תלויה בממונות והיכא דמרדה התרנגולת הרי הפקיעה את עצמה מרשות הבעלים והוי הפקר גמור, משום שתלוי הדבר בבעלות הממונית שיש לבעלים בזה ובכה"ג אין לבעלים יד יותר [כדביאר ברשב"א] דאף שהיא של הקדש.

ברם ברגע שמרדה פקעה הבעלות הממונית ממנה ממילא פקעה תפיסת ההקדש ופקע גם כוח המעילה שנובע מכוח ממון הקדש ולפיכך אין זו מעילה. והוא הדין כוח השביעית מפקיע את הבעלות על הפירות כי כך יסד המלך שבשנה השביעית כל הפירות הן של הפקר ואפילו אם הן של הקדש וכיון שהוי הפקר פקעה תפיסת יד הבעלים שהוא הקדש ולפיכך

אותה שנה אחת, ולפיכך אם קדם יד הקדש לפני השביעית תחשבו שלא יחול על ההקדש כוח השביעית, ודמי למי שנטע כרם להקדש שפטור מן הערלה, וכן אם הקדיש חיה ועוף לבדק הבית ושחטן פטור ממצות כיסוי הדם הואיל וההקדש קדם למצוותו, וכמו כן תסברו לגבי שביעית, ברם אין הדין כן, אלא כי תבואו לארץ תדעו שהארץ תשבות לה' ומתחילה על דעת כן קנויה לכם הארץ רק לשש שנים ולא לשנה השביעית, וחיוב השנה השביעית בא לכם כבר מתחילת כניסתכם לארץ בתחילת השש שנים ולכן חל כוח ההקדש ולפיכך אין צריך פדיון, עכת"ד.

והנה יש להבין את הדמיון של ה"משך חכמה" שדימה דין מקדיש שדה מקנה לשמיטה, דבשלמא לגבי מקדיש שדה מקנה כל כוח הקונה הוא רק בפירות ולא בקרקע, שהרי הקרקע שייכת לבעלים רק שהוא בעלים על כל הפירות למשך מ"ט שנים עד שנת היובל, לפיכך אין לו כוח להקדיש יותר ממה שיש לו ולפיכך בשנת היובל יוצאת השדה לבעלים.

אבל לגבי מצוות השמיטה יש לדון מה גדר המצוה, דהנה איכא פלוגתא בזה בין המהרי"ט (ח"א סי' מ"ג) לבין מרן הב"י בספרו אבקת רוכל (סי' כ"ד) בענין חלות השביעית, דעת המהרי"ט דהיא אפקעתא דמלכתא ולפיכך אף בשדה נכרי בארץ ישראל חלה הקדושה, כי כל הארץ שייכת להשמיט וכפי שתפס כאן המשך חכמה, ולפי"ז אכן אפשר לבאר את דברי הירושלמי כפי שביאר במשך חכמה שבאמת הקרקע שייכת לבעלים רק לשש שנים ומעיקרא לא היה לבעלים כוח להקדיש את השנה השביעית ולפיכך שפיר הפירות אינם קדושים כי מעולם לא היה יכול להקדיש את השדה לשנה השביעית.

ברם הבית יוסף באבקת רוכל סובר דהפירות הם שנתקדשו בקדושת שביעית ובפשטות נראה דלא הקרקע עצמה היא שמופקעת, א"כ יש לתמוה היאך באמת תפקע קדושת הפירות שנתקדשו קודם לכן ושייכים לבדק הבית ויש בהן איסור מעילה (אמנם לגבי גדולי הקדש אין מעילה ממש אבל איסור מעילה קיים בהן).

יראה שכתב: "ולדידן רה"ר שלנו הוא כרמלית ושרי כמו חצר שהרי אין מפולש משער לשער ברוחב שש עשרה אמה **וגם לא שליטי בהו ששים רבוא**", אך לא כתב "כל יום".

אמנם באמת יש כמה ראשונים שכנראה לא היו למראה עיני רבינו המשנ"ב, שהם מהסוברים דרה"ר דוקא בס' רבוא, וכתבו להדיא דבעינן שיבקעו בה ס' רבוא "בכל יום", כדלהלן:

בבה"ג כ"י רומי עמ' 131 כתב: "פי' רשות הרבים, דוכתא דדשין בה שית מאה אלפי גברי **בכל יומא** כדגלי מדבר" [אמנם בספר העיתים סי' ר"ח כתב בשם הבה"ג: "רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפין גברא **ביומא** כדגלי מדבר",

ולפי נוסח זה אפשר דהכוונה שהוא מקום מרכזי ורחב ידים שיתכן שלפעמים יעברו בו ס' רבוא ביום אחד, אך א"צ שיעברו בפועל כל יום], ובספר המנהיג הלכות שבת כתב: "לפי שרשות הרבים שלנו דינו ככרמלית כחצר שאינה מעורבת שאינו דומה לדגלי מדבר שאין בו י"ו אמות על י"ו אמות ואין עוברים עליו **בכל יום** ששים רבוא",

וכ"כ בספר הנייר הלכות עירובין: "ומן התורה אינו נקרא רשות הרבים אלא שוק גדול רחב שש עשרה אמה, ושישים רבוא בני אדם עוברים בה **בכל יום**, ומפולש משער לשער, ופחות מכאן נקרא כרמלית", וכ"כ בשו"ת הרשב"ש סי' תקנ"ט: "וכן במדינה שדלתותיה ננעלות בלילה ושאינן עוברים בה ששים רבוא **בכל יום** כדמוכח בפ"ק דערובין ומפרשים ז"ל שם, כל אלו מותר לטלטל בהם ולהוציא ולהכניס מן התורה וחכמים אסרום", נמצא שאכן יש בראשונים שיטה כזו.

והנה שיטה זו לכאורה צריכה ביאור, דהא איסור הוצאה לרה"ר ילפינן בשבת צ"ו ע"ב ממה שאמר משה רבינו לישראל שלא יוציאו בשבת מרשות היחיד שלהם למחנה לוויה שהיה רה"ר, ופירש"י "מחנה לוויה רשות הרבים היא שהיו הכל מצויין אצל משה רבינו", ולכאורה הוא מן הנמנע שיבואו אל משה רבינו ס' רבוא בכל יום, ובפרט אחרי שמינה שרי

אין צריכים לזה פדיון ואין בהן מעילה כלל, ודו"ק.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

(ב) **בירור שיטת הסוברים שרה"ר היא דרך שבוקעין בה ס' רבוא בכל יום**

אָת שְׁבִתִּי תִשְׁמְרוּ (כו, ב)

כתב השו"ע או"ח סי' שמ"ה ס"ז: "ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים", וכתב המשנ"ב שם סקכ"ד: "**חפשתי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם תנאי זה**, רק שיהיו מצויין שם ששים רבוא".

ולכאורה דבריו צ"ע דהא כן כתב הרמב"ן שבת נ"ז ע"ב בשם בעל התרומה, וז"ל: "ובספר התרומה אמר שעכשיו במקומות הללו אין בהם רה"ר גמורה מפני שאין המבואות רחבים שש עשרה אמה ועוד שאין עוברים בהן ששים רבוא **בכל יום**", וכ"כ המאירי שם: "וקצת חכמי צרפת מצרפים בה שאין אצלנו רה"ר גמורה ברוחב ט"ז אמה ובמדרס ששים רבוא **בכל יום**",

וכ"כ בשמו הר"ן שבת כ"ו ע"א מדפי הרי"ף, וז"ל: "והרב בעל התרומה ז"ל מלמד עליהן זכות לפי שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה משום דבעינן שיהו המבואות מפולשין ורחבים שש עשרה אמה ושיהו ששים רבוא עוברים שם **בכל יום**", וכ"כ רבינו ירוחם ני"ב ח"ד: "ויש מפרשים שכתבו לפי פירושם בגמרא כי כל אלו הקרויין רשות הרבים צריכין שיעברו בהם ס' רבוא **בכל יום** דומיא דדגלי המדבר". ולא יתכן שנעלמו כל הפוסקים המפורסמים הללו מעיני רבינו המשנ"ב.

ונראה דלא היה סגי למשנ"ב במה שכתבו כן הראשונים הנ"ל, משום דהם עצמם דחו שיטה זו, ואינם סוברים כן באמת, אך בראשונים שבאמת סבירא להו לדינא דרה"ר היא דוקא דרך שעוברין בה ס' רבוא לא מצא המשנ"ב שכתבו תנאי זה [ומה שהביאו הראשונים הנ"ל בשם ספר התרומה, המעיין בדבריו בסי' רל"ט

וכן בשו"ת הרשב"ש סי' תקנ"ט כתב: "וכן במדינה שדלתותיה ננעלות בלילה ושאינו עוברים בה ששים רבוא בכל יום", משמע דאם עוברים במדינה ס' רבוא כל רחובותיה רה"ר.

ובאמת בכל המקומות שכתב רש"י דבעי ס' ריבוא (בעירובין ו' ע"א וע"ב וכ"ו ע"א) לא כתב "שעוברים בה" אלא שיש ס' ריבוא באותה עיר. ואמנם ברש"י עירובין מ"ז ע"א כתב: "שנתמעטו אוכלוסיה מעבור ברחובותיה ששים ריבוא", ולכאורה משמע דצריך שיעברו ס' רבוא ברחוב אחד. אך אינו מוכרח כלל, די שפרש שכוונתו על כל רחובות העיר יחד, שכולם יחד לא עוברים ס' רבוא, כיון שבאים בעיר זו פחות מס' רבוא.

ובתשובת רב שר שלום גאון בתשובה"ג חמדה גנוזה סי' ע' כתב: "מדינות ועיירות שאין בהם ששים רבוא... אין נעשות רה"ר", וכ"ה בספר העיתים סי' צ"ב בשם "פסקא". מבואר מלשונו דאם יש בכל העיר ס' רבוא ממילא כל רחובותיה הוו רה"ר.

אך מכל מקום עדיין יש הרבה ראשונים דסבירא להו לדינא דרה"ר היא דוקא אם עוברים בה עצמה ס' רבוא, כדלהלן:

בבה"ג כ"י רומי עמ' 131 כתב: "פי' רשות הרבים דוכתא דדשין בה שית מאה אלפי גברי בכל יומא כדגלי מדבר", ובספר המנהיג הלכות שבת כתב: "לפי שרשות הרבים שלנו דינו ככרמלית כחצר שאינה מעורבת שאינו דומה לדגלי מדבר שאין בו י"ו אמות על י"ו אמות ואין עוברים עליו בכל יום ששים רבוא".

ובאו"ז הלכות שבת סי' פ"ד כתב: "לדין דלית לן רה"ר גמורה דהא אינה רחבה ט"ז אמה ואין ששים רבוא בוקעים בה". וכ"כ המרדכי שבת רמז שע"ה בשם מהר"ם "דלא מיקרי רה"ר אלא אם כן רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער וס' רבוא בוקעין בו"². ובספר הנייר הלכות עירובין כתב: "ומן התורה אינו נקרא רשות הרבים אלא שוק גדול רחב שש עשרה אמה ושישים רבוא בני אדם עוברים

אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרות, ורק הדבר הקשה מהם היה בא אליו, דודאי רחוק לומר שהיו ס' רבוא באים אליו כל יום, ואולי י"ל דהוא משום דהך קרא מיירי בזמן שהביאו נדבות למשכן, ובאותו זמן מסתבר שהיו באים ס' רבוא בכל יום להביא את נדבותיהם.

מי הם הסוברים שצריך שיעברו ס' רבוא דוקא באותו רחוב

כתב הבה"ל סי' שמ"ה: "ודע עוד דאף שיטת רש"י הנ"ל שסובר דבעינן ס' רבוא יש לעיין בזה טובא לדינא, די ש מן הפוסקים שנקטו דבר זה בפשוטו, ויש מן הראשונים שהסבירו לדבריו באופן אחר", והביא את דברי הריטב"א עירובין נ"ט ע"א שכתב: "כי רש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו בעיר ששים רבוא, אלא שיכנסו בה ששים רבוא, כאלו הכרכים והעיירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בהם סוחרים וכיוצא בהם,

ותדע שאף ירושלם לא היו בה ששים רבוא תדיר¹ ואעפ"כ יש בה משום רשות הרבים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתיישבה ככרכים ושווקים גדולים להיות רוכלת העמים זו היא של רבים", והביא שכע"ז כתב השלט"ג בשם ריא"ז וחי' הר"ן בשם הרא"ה. וכ"כ הריטב"א בשבת ו' ע"א: "והא דאמרין שיש בה דרך לששים רבוא, לא סוף דבר שיהו קבועים בה, אלא שהיא דרך [להם], תדע שהרי ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, ולא היו שם קבועים ששים רבוא, אלא שלפעמים באים שם והיא דרך [להם], כי רוכלת כל העמים היתה".

ומבואר מדבריהם דפשיטא להו שאין צריך שיעברו ס' רבוא דוקא באותה דרך, אלא כל עיר שעוברים בה ס' רבוא, ממילא כל רחובותיה הוו רה"ר.

¹ צ"ע מנא ליה הא, ובתשובה"ג חמדה גנוזה סי' ע' כתב רב שר שלום גאון: "אבל יש עליהם גדר אפי' היתה כירושלים שהיה בה אלף אלפים אין נעשות כרשות הרבים, דאמר רבב"א א"ר יוחנן אלמלא ירושלם דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה אלא הרי היא כרמלית" הרי דס"ל שהיו בה מליון איש.

² נדפסה גם בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תת"נ.

לי, וכו'. אלא נראה דכוונת המדרש היא כפשוטו, כיון דאין דרך בני אדם להונות אדם את עצמו, משום הכי אינו נקרא עמיתך, שאינו מכלל בני הישוב והדרך ארץ". והדברים אינם מובנים, וכי אדם המזלזל בכבוד עצמו כגון שאוכל בשוק, תו אינו נחשב בכלל עמיתך [והמהר"ם שיק (מצוה שלט) הקשה על זה מדיני תוכחה ששם כתוב (ויקרא יט, יז) "הוכח תוכיח את עמיתך" ואף על פי כן צריך להוכיח אדם רשע, ואם כן מאי שנא הכא שאין אזהרה על אונאה], וביותר קשה מה הקשר בין זה שאדם מזלזל בעצמו לזה שמותר להונות אותו, מה ההיתר בזה, הרי לגבי נזקי גוף מבואר בגמרא (ב"ק צב, א) שלא מהני מחילה בזה, ואם כן אמאי גבי אונאת דברים, כל שהאדם מזלזל בעצמו מותר להונות אותו.

ב. והנה נחלקו הראשונים בשורש דין אונאה, אם הוא דין איסור שממנו נגזרים דיני הממונות, או שהוא דין ממוני, וכשם שיש פרשת גזלה, גניבה, עושק, ודיני נזיקין, כך התחדש בתורה דין אונאה [ויעויין בחידושי הגר"ח (סטנסיל רלב) שכתב כעין גדר ממוצע].

והיינו שבגמרא שם (נא, א) מביאה הגמרא מחלוקת בין רב לשמואל: "איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה. רב אמר יש לו עליו אונאה. ושמואל אמר אין לו עליו אונאה". ובתוספות (שם ע"ב ד"ה בד"א) כתבו: "רבינו חננאל פסק דהלכתא כרב באיסורי. תימה דהא לא פליגי אם מותר לעשות כן, אלא פליגי אם חייב להחזיר האונאה, והלכה כשמואל בדיני".

ובחידושי הר"ן (שם ד"ה הלכך) כתב כעין זה: "הילכך לענין פסק הלכה קי"ל כר"י וכשמואל דקאי כותיה דקי"ל כשמואל בדיני וכו', וזה שלא כדברי הראב"ד ז"ל שכתב דכיון שעיקר מחלוקתם באונאה הוא ה"ל פלוגתא דאיסורא וקיי"ל כרב באיסורי".

והרא"ש (סימן יז) כתב: "וכן הלכתא וכן פר"ח ז"ל. משום דאונאה הוא איסור וקי"ל הלכתא כוותיה דרב באיסורי. ולא דמיא הך פלוגתא לפלוגתא דפליגי רב ושמואל בענין גזל בכמה

בה בכל יום". מבואר מדבריהם דבעי שיעברו באותו רחוב ס' רבוא.

ולכאורה שיטה זו גם כן צריכה ביאור, דהא שישים רבוא ממדבר ילפינן, ושם לכאורה לא מצינו שהיו ס' רבוא במחנה לוויה עצמו, אלא רק בכל מחנה ישראל יחד. ויש לומר כעין מה שכתבתי לעיל, שבזמן נדבת המשכן היו ס' רבוא במחנה לוויה עצמו, כי כל העם באו לשם להביא נדבותיהם

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

פרשת בהר

ג) בענין לאו של אונאה ודין ביטול מקח

א הנה בפרשת השבוע מזהירה התורה (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו". ובחז"ל (בבא מציעא נח, ב) איתא: "תנו רבנן לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר באונאת דברים, או אינו אלא באונאת ממון. כשהוא אומר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך הרי אונאת ממון אמור, הא מה אני מקיים לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים". וכן מבואר בשולחן ערוך (חושן משפט רכח, א).

ולכאורה קשה מה הקשר בין שני האיסורים הללו, הרי אונאה לכאורה היא ענף של גזל, כפי שעולה מדברי הגמרא (בבא מציעא סא, א): "אמר רבא למה לי דכתב רחמנא לאו בריבית לאו בגזל לאו באונאה וכו', ואם כן מה ענין לאו זה לאיסור אונאת דברים שהוא לכאורה דומה למצות ואהבת לרעך כמוך.

עוד יש לעיין שהנה הרמ"א (חושן משפט שם) כתב: "ומי שמאנה את עצמו מותר להוניהו". וכבר תמה הסמ"ע (שם ד) מהי כוונת הרמ"א בזה. וכתב: "נראה לי דרצונו לומר שמזלזל בכבוד עצמו ונפשו, על כזה לא הזהירה התורה וגם אחרים מותרים להוניהו ולזלזל בכבודו. ולכאורה נראה דהטעם הוא משום דאיש כזה אינו ירא שמים, וכו'. אבל לא נראה

עליו דמים יותר מדמי שוויו ופעמים שהמוכר מזלזל בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו או שהוא דחוק למעות הילכך עד שתות הוי בכלל המקח ואין כאן אונאה כלל וצריך עיון. וירא שמים יוצא ידי שניהם".

ומבואר מדבריו שעיקר הנקודה של האיסור היא משום שהבקי יותר נוטל ממי שאינו בקי, אבל אם יש סיבה למכירה במחיר היקר או הזול אפשר שאין אונאה. ולפי זה מובן הדמיון לאיסור אונאת דברים. התורה אוסרת על אדם לנצל את כוחו וידיעותיו ומעמדו כדי לפגוע בחברו, הן אם מדובר בפגיעה בממונו והן אם מדובר בפגיעה בכבודו. וזהו גם כל מה שמבואר שם בשולחן ערוך (סימן רכח) על איסור גניבת דעת, שגם איסור זה מבוסס על אותו רעיון שבו האדם היודע יותר מנצל לרעה את ידיעותיו כנגד מי שיודע פחות [ויעויין בפירוש רבי שמשון הירש (ויקרא כה, יד) שביאר כעין ביאור זה].

ובזה מיושב היטב מפני מה מבואר שם (סעיף ו) לגבי איסור גניבת דעת על ידי עשיית מעשים שנראה שעושה בשביל חברו אף שבאמת אינו כן, כגון להרבות בתקרובת כשיודע שלא יאכל, או לפתוח בשבילו חבית שבלאו הכי היה צריך לפתוח אותה, שאם מדובר בדבר שהיה צריך האדם להעלות על דעתו, אין צריך להודיעו. ולפי דברינו מובן היטב טעם הדבר. לפי שאז אין זה נחשב שמנצל את חוסר ידיעתו לצורך עצמו.

ולפי זה מובנים היטב דברי הרמ"א שמי שמאנה את עצמו מותר להונות אותו, לפי שאז אין הצד השני מנצל את חוסר הידיעה של חברו לצורך עצמו, אלא חברו מרמה את עצמו והוא אשם בכך. והיינו שאם אדם מכנה את עצמו בכינוי השם, אז חברו שעושה כן אינו נחשב כאחד שמנצל את חולשת חברו, שהרי אף חברו עצמו עושה כן לעצמו.

אלא שבאו חז"ל וחידשו שכאשר אדם מנצל את חולשת חברו לצורך ממון, דהיינו שהוא מוכר לו או קונה ממנו במחיר אחר שאינו נכלל בטעות שאדם מוכן למחול עליה [כיון שזהו חלק מכל מקח וממכר וכמו שביאר הרמ"א ש],

דוכתי וקי"ל כשמואל בדיני. דהכא פליגי בלכתחילה אם מותר להתנות כן ולהפטר מאונאה". וכוונתו שלגבי מחלוקת רב ושמואל בגמרא (מט, ב) האם שיעור אונאה שהוא שתות נקבע לפי המקח או לפי הדמים, בזה כתב הרא"ש (סימן טו): "והלכתא כוותיה דשמואל, דקי"ל הלכתא כוותיה בדיני". ואם כן זהו סתירה, וכלפי זה כתב הרא"ש שאין הנידונים שווים. וצריך ביאור כוונת החילוק בין שתי מחלוקות רב ושמואל [ויעויין בקונטרסי השיעורים (ב"מ סימן כב) שהאריך בביאור דברי הרא"ש].

עוד יש לדקדק שלכאורה בתורה רק כתוב שיש איסור להונות במקח, ומנין יצא לחז"ל שבאונאה יותר משתות המקח בטל. וכבר הקשה כן הפני יהושע (ב"מ נו, א ד"ה במשנה). ובאמת שכבר הרמב"ן (ויקרא כה, יד – טו) עמד בזה והסתפק מנין יצא כן לחז"ל.

ג. והנראה לומר שבעצם יש להקשות על עיקר איסור אונאה, שהרי הלוקח מסכים ליתן את הכסף עבור המקח, ואם כן מפני מה אסרה תורה להונות את חברו. וכן באופן שהמוכר נתאנה גם כן אפשר לשאול שהרי המוכר סבר וקיבל והסכים למכור במחיר הנמוך, ומפני מה אסור ללוקח להונות את המוכר.

ועל כן נראה שנקודת האיסור הוא משום שאחד מן הצדדים שהוא בקי יותר במקח, מנצל את חוסר ידיעתו של חברו בשביל ליטול ממנו ממון. וכמו שכתב הטור (חו"מ רכז, ה): "וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ויראה דאפילו פחות משתות אסור לו להונות אם יש בו שוה פרוטה, כיון שיודע שאין מקחו שוה כך דרחמנא אמר אל תונו ככל דבר שיש בו שיווי ממון הזהירה תורה שלא יונה את חברו, אלא שחכמים אמרו עד שתות הוי מחילה לפי שכן הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולין לכוון דמי המקח בצמצום ודרך העולם למחול טעות עד שתות. אבל אם המוכר בקי בערך ממכרו ואין הלוקח בקי כל כך, או אם הלוקח תגר ובקי בערך המקח יותר מהמוכר אל יונו זה את זה וכו'. או שמא כיון דדרך מקח וממכר בכך ופעמים הלוקח חפץ במקח ומוסיף

ויעויין בדברי רבינו האר"י ז"ל בספר עץ חיים (שער לג) [וכן בשער המצוות (פרשת לך לך) ובסוף ספר אוצרות חיים] שהאריך הרבה בדיני אונאה בביאור החילוק בין שתות לפחות משתות. והדברים צריכים ביאור רחב, ואין כאן מקומו.

ד) אונאת ממון ותשלומי נזיקין – איסור או ממון פרשת בהר

א. בפרשת השבוע מזהירה התורה (ויקרא כה, יד) וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו.

וכתב בספר החינוך (מצוה שלז): "שלא להונות אחד מישראל בין זכר בין נקבה במקח ובממכר, שנאמר (ויקרא כה, יד) וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. ואמרו זיכרונם לברכה בספרא, אל תונו איש את אחיו, זו אונאת ממון".

והנה נחלקו הראשונים בשורש דין אונאה, אם הוא איסור שממנו נגזרים דיני הממונות, או שהוא דין ממוני, וכשם שיש פרשת גזלה, גניבה, עושק, ודיני נזיקין, כך התחדש בתורה דין אונאה.

מקור הדיון מופיע בראשונים בפרק הזהב. בגמרא שם (נא, א) מביאה הגמרא מחלוקת בין רב לשמואל: "איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה. רב אמר יש לו עליו אונאה. ושמואל אמר אין לו עליו אונאה".

ובתוספות (שם ע"ב ד"ה בד"א) כתוב כך: "רבינו חננאל פסק דהלכתא כרב באיסורי.

דומה הדבר לגזל וגניבה, שהרי הוא גונב לו את הדעת ועל ידי אותה גניבה הוא נוטל לו את ממונו, ומכוח זה אמרו חכמים שמוטל עליו להחזיר את אשר עיוות.

ולפי זה מובנת היטב מחלוקת הראשונים באיסור אונאה, האם שורש החזרת הממון נובע מחמת איסור אונאה, או שלאחר שחידשה התורה דין אונאה המורה שאסור לגנוב את דעת חבירו, שוב חוזרת פרשה זו ונכללת בדיני גניבה וגזילה.

ומובנים היטב דברי הרא"ש, כאשר המחלוקת היא על תנאי באונאה שייך לומר שהנידון הוא על איסור, שהרי אז אין שוב גניבה של דעת חבירו, כיון שהוא מתנה עמו כן בפירוש. אבל כאשר המחלוקת היא בגדרי שתות באונאה, שכבר נעשה גניבת דעת חבירו, וכל המחלוקת היא בשיעור הגניבה אז שייך להחשיב את זה כמחלוקת בדיני ממונות, ולומר שהלכה כשמואל.

ולפי זה נראה לומר שביותר משתות המקח בטל, כיון שבכי האי גוונא שגניבת הדעת היתה יותר משתות אמרו חכמים שאנן סהדי שוודאי שלא היה מסכים מי שהתאנה לעשות כן, ונחשב מחילה בטעות, ועל כן בטל המקח. ועל כן כל ששהה הלוקח כדי להראות לתגר שוב אינו יכול לבטל את המקח [כמבואר בשולחן ערוך (שם סעיף ז)] כיון שאז כבר אין אנן סהדי שאם היה יודע היה מבטל את המקח, שהרי היה יכול להראות לתגר ולא עשה כן. ומבואר היטב מפני מה באופן שהלוקח התאנה ביותר משתות אם אחר כך הוקר החפץ אין המוכר יכול לחזור בו [כמבואר בשולחן ערוך (שם י – יא)], כיון שכלפי המוכר אין לנו אנן סהדי שמכוחו אפשר לומר שנחשב מחילה בטעות ולבטל את המקח [ומה שנקט השולחן ערוך "שלא יהא חוטא נשכר" זהו כדי שלא נאמר שרבנן ביטלו את המקח לגמרי, ויעויין שם עוד בדברי השולחן ערוך (סעיף ד) ובסמ"ע (שם ס"ק ח)]. ועל כן אין אונאה בבעל הבית המוכר כליו [כמבואר בשולחן ערוך (שם כג)].

להקדש. ור' ישמעאל, אכל שמינה משלם שמינה, אכל כחושה משלם שמינה? אמר רב אידי בר אבין הכא במאי עסקינן כגון שאכל ערוגה בין הערוגות, ולא ידעין אי כחושה אכל אי שמינה אכל, דמשלם שמינה. אמר רבא ומה אילו ידעין דכחושה אכל - לא משלם אלא כחושה, השתא דלא ידעין אי כחושה אכל אי שמינה אכל - משלם שמינה? המוציא מחבירו עליו הראיה".

ודברי רב אידי בר אבין צריכים ביאור, מהיכי תיתי שנחייב את המזיק מכח ספק לשלם ערוגה שמינה. ובהגהות מלא הרועים שם כתב שכיון שרוב הערוגות הם שמנות, על כן מחייבים את המזיק לשלם כפי רוב הערוגות. והוסיף שאף על פי שדעת שמואל (ב"ק מו, ב) שאין הולכים בממון אחר הרוב, הכא שהוא רוב הנמצא לפנינו [רובא דאיתא קמן], הולכים בו אחר הרוב, וכמבואר בתרומת הדשן (סי' שיד). ויש להעיר על דבריו שלכאורה הכא נחשב הדבר כקבוע [ויעויין במרומי שדה שכתב לתרץ כעין זה, ודחה את התירוץ].

והיה אפשר ליישב על פי דברי המהרי"ל דיסקין זצ"ל (פסקים מב ס"ק טו בהגה) שכתב "דוגמא לדבר מהא דמחייבין לרב בבור אף דלדידיה (ג, ב) אי הו' ידעין דחבטה אזיקתיה הו' פטרינן ליה דקרקע עולם אזיקתיה – ועל כרחך ס"ל דיותר מצוי הוא ליזוק מהבלא ומפקינן ממוןא בהכי - אמת שיש לומר דרב לטעמיה (מו, א) דס"ל דהולכין בממון אחר

תימה דהא לא פליגי אם מותר לעשות כן, אלא פליגי אם חייב להחזיר האונאה, והלכה כשמואל בדיני".

ובחידושי הר"ן (שם ד"ה הלכך) הובאה מחלוקת זו בפירוט יותר: "הילכך לענין פסק הלכה קי"ל כר"י וכשמואל דקאי כותיה דקי"ל כשמואל בדיני הילכך ע"מ שאין לך עלי אונאה אי מפרש הוא דאמר יודע אני וכו' אין לו עליו אונאה אבל בסתם יש לו עליו אונאה וה"מ בע"מ שאין לך עלי אונאה אבל ע"מ שאין בו בין בסתם בין במפרש יש לו אונאה וכדמפרשא ליה לרב ענן משמיה דמר שמואל וכן פוסק הרי"ף ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות (אבידה) [מכירה] וזה שלא כדברי הראב"ד ז"ל שכתב **דכיון שעיקר מחלוקתם באונאה הוא ה"ל פלוגתא דאיסורא וקיי"ל כרב באיסורי**".

נמצינו למדים שמחלוקת הראשונים בשורש דין אונאה, משליכה על פסיקת ההלכה, האם פוסקים כרב או כשמואל [ויעויין בחידושי הגר"ח (סטנסיל רלב) שכתב כעין גדר ממוצע].

ב. ומצינו כעין מחלוקת זו בדיני אונאה, גם בדיני תשלום נזיקין. דאיתא בגמרא (בבא קמא ו, ב): "תנו רבנן מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם - מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק, דברי רבי ישמעאל; ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית, וק"ו

ג. ומצינו נידון זה לגבי מתנות עניים. בגמרא (חולין קלד, א) איתא: "רמי ליה רבי שמעון בן לקיש לר' יוחנן, תנן ספק פטור אלמא ספיקא לקולא, ורמינהו חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי אלו של בעל הבית, ושלאחר הקוצרים, העליונים לעניים, והתחתונים של בעל הבית, רבי מאיר אומר הכל לעניים, שספק לקט לקט. אמר ליה אל תקניטני, שבלשון יחיד אני שונה אותה, דתניא, ר' יהודה בן אגרא אומר משום רבי מאיר ספק לקט לקט, ספק שכחה שכחה, ספק פאה פאה, אמר לו אל תשנה אותה אלא בלשון בן תדל, והא טעמא קאמר, דאמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב עני ורש הצדיקו, מאי הצדיקו, אילימא בדינים והא כתיב ודל לא תהדר בריבו, אלא צדק משלך ותן לו".

כלומר שאף על פי שבמקרה של ספק, הכלל הוא המוציא מחברו עליו הראיה, במתנות עניים צריך הבעל הבית ליתן להם מספק, כיון שכתוב בפסוק עני ורש הצדיקו. ונחלקו הראשונים בביאור כלל זה.

הר"ן (נדרים ז, א ד"ה ולענין) כתב: "אבל במאי דקאמר דקיימא לן נמי דכל תיקו דאיסורא לחומרא ונראה שהסכים גם כן לזה הרשב"א ז"ל ותמהני עליהן שהרי סוגיא מפורשת היא בסוף פרק הזרוע והלחיים (חולין דף קלד, א) שספק ממון עניים הרי הוא ספק ממון דאזלינן ביה לקולא לנתבע מדמקשינן התם אמתני' דגר שנתגייר והיה לו פרה נשחטת וכו' תנן ספק ממון פטור אלמא ספיקא

הרוב. או לפי דכללא הוא בדיני ממונות דכל מאן דפשע בתר דידיה אזלינן לחייבו כדקיי"ל (ב"מ מב, א) גבי תחילתו בפשיעה וסופו באונס".

ומבואר מדבריו חידוש גדול לדינא שכל שהיה מעשה פשיעה הולכים בתר רובא, ואם כן הכי נמי אפשר לומר שזהו דעת ר' אידי הכא.

ובדברות משה (גיטין הערות על פ"ה הערה ג, עמ' תקפג) תירץ שר' אידי סבר שבמזיק יש דין לתקן את האיסור שעשה שהזיק את ממון חברו, ועל כן נחשב הדבר כספק איסור ומחמירים. ורבא סבר שכיון שתיקון האיסור מתבצע ע"י תשלומין, נחשב הספק כספק ממוני [ויעויין עוד במהר"ץ חיות (ב"מ כב, ב), ובחכמת שלמה (רלב, כג; רצב י), ובאור שמח (ע"ז ז, ו ד"ה וראיתי)].

העולה מדבריו שאף בדין מזיק יש מחלוקת בגמרא, מהו שורש החיוב, האם הוא חיוב ממוני שכלפיו נאמר הדין המוציא מחברו עליו הראיה, או שזהו דין תיקון איסור, שכלפיו נאמר הדין שצריך להחמיר, ולצאת מידי ספק [ואין זה ענין לדברי האחרונים שדנו מפני מה לא אומרים בכל ספק ממון, שצריך להחמיר מצד האיסור שבדבר, שכן כאן הנידון הוא האם עיקר הענין הוא איסור או ממונות. אמנם יעויין בילקוט שיעורים (אלתר, בבא קמא שיעור א) שהאריך בענין זה].

אותה לפירותיה, שהקונה לפירות אינו יכול לשנות צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, אבל הקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קניין עולם לעולם ע"כ. והראב"ד השיג שאינו מוצא מוכר לזמן שיוכל הקונה לבנות ולהרוס כו', וסיים שמשכחת לה במוכר שדה לששים שנה או למחשים שנה או לארבעים שנה, שיעשה בו כל חפצו כל ימי המכר מפני שהוא כמוכר בזמן היובל עכ"ל. ומבואר מדברי הראב"ד דפשיט"ל שהמוכר שדה בזמן היובל יכול לבנות ולהרוס בתוך הזמן, וכפי שכתב הרמב"ם על הקונה שדה לזמן, וכ"כ המ"מ שם בדעת הרמב"ם.

וכתב המל"מ שלכאורה יש להוכיח כן מהא דאמרו בגמ' (ב"ב קיא ב), אהא דכתיב ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו, וכי מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר כו', ומקשה הגמ' דנימא שפנחס קנה שדה וקבר שם את אלעזר אביו, ומשני א"כ נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ע"כ. ומשמע דאינו אלא גנאי לצדיק, אבל מדינא מותר לקונה לקבור מתים בתוך הזמן. אך כתב המל"מ שיש לדחות דמיירי באופן שהמוכר נותן רשות לקבור שם, דאז אינו אלא גנאי לצדיק.

ולענ"ד נראה שנחלקו בזה הראשונים, דהנה בגמ' (כתובות פד א) מייתי מתניתין דהיורש את אשתו יחזיר לבני משפחה וינכה להן מן הדמים, וביארה הגמ' דמיירי בירש מאשתו בית הקברות, ומדינא אינו צריך להחזירו ביובל לבני משפחתה, משום דירושת הבעל דאורייתא וירושה אינה חוזרת ביובל, אלא משום פגם משפחה צריך להחזירה להם ולכן צריכים לשלם לו.

והקשו התוס', דמנ"ל דסבר האי תנא ירושת הבעל דאורייתא, דלמא ירושת הבעל דרבנן ואכן ביובל מחזירה בלא דמים, והכא מיירי כשרוצים בני המשפחה לקבור שם מתיהם קודם היובל, ולכן צריכים לשלם לו דמים, ע"ש.

ותירץ הרמב"ן וז"ל, ולא קושיא היא כלל, דאם כן מאי ינכה מן הדמים, הרי צריך להחזיר ביובל, ומהו שוה לו עד היובל שיחזירו לו דמיו,

לקולא ורמינהו חורי נמלים שבתוך הקמה וכו', ואיצטריך לשנויי הכא פרה בחזקת פטורא קיימא קמה בחזקת חיוב קיימא **אלמא טעמא דבחזקת חיוב קיימא הא לאו הכי ספק פטור** ואם איתא דספק ממון עניים הוה ליה ספיקא דאיסורא למה לי לשנויי הכי".

העולה מדבריו שנחלקו הראשונים מהו גדר הדין בספק מתנות עניים. הרשב"א ביאר שדברי הגמרא מייסדים כלל בהלכות צדקה, ולפיו כיון ששורש החיוב ליתן צדקה ההוא מדין מצוה, אין דנים בחיוב זה כחיוב ממוני, אלא כדין מצוה, ואילו הר"ן עצמו חולק על כלל זה, ומבאר שטעם הדין הוא כיון שיש חזקת חיוב.

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א

(ה) קבורת מת וחפירת בורות קודם היובל

בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו גו' (כז כד)

יש להסתפק בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג, שאין השדה שלו וצריך להשיבה למוכר ביובל, האם מותר ללוקח להרוס את השדה קודם היובל, ולחפור שם בורות שיחין ומערות, כיון שעתה השדה שלו, או דלמא כיון שאין השדה שלו אלא לזמן עד היובל אסור לו לקלקלה. וכן יש להסתפק אם מותר לו לקבור שם מת, כיון שהמוכר לא יוכל לפנותו ואוסר את הקרקע על המוכר.

ונסתפק בזה המל"מ (שמיטה ויובל פי"א ה"א), וכתב דמדברי הרמב"ם והראב"ד מבואר שמותר לקוה להרוס את הקרקע בתוך הזמן, דברמב"ם (מכירה פכ"ג ה"ו) כתב: ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין המקנה

ומבואר בירושלמי שהקונה שדה בזמן היובל אסור לו לחפור בה בורות שיחין ומערות, אם משום שקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ואינו ברשותו להרוס את הקרקע, אם משום דכתיב ושב לאחוזתו בעינו והיינו שצריך לשוב למוכר בשלימותו.

ועי' במל"מ שם שתמה מדברי הירושלמי על הראב"ד שהתיר לחפור בורות שיחין ומערות קודם היובל, והוא נגד דברי הירושלמי דלדברי הכל אסור. ובשביתת יו"ט תירץ שהראב"ד היה לו ראייה מהבבלי שחולק על הירושלמי ע"ש, ועי' בספר הכתב והקבלה (ויקרא כה טז) ובאבן האזל שם.

אמנם הרשב"א (גיטין מז א) הביא את דברי הירושלמי וז"ל, אבל יש קנין לגוי בא"י לחפור בה שיחין ומערות, כלומר שאינה כקנין פירות לבד שאינו יכול לחפור בה בורות שיחין ומערות, ואף הלוקח שדה בזמן שהיובל נוהג אינו יכול לקלקלה ולחפור בה, אלא כקנין הגוף דמי ויכול לחפור בה, וכאותה שאמרו בירושלמי דפרקין, קנה שדה ביובל, ר' אילא אומר קנה קרקע, ר' אבא בר ממל אמר לא קנה קרקע, מותיב ר' אבא בר ממל לר' אילא, על דעתך דתימר קנה קרקע, ויחפור בה בורות שיחין ומערות, אמר ליה התורה אמרה ושב לאחוזתו בעי', ע"כ.

ואמנם דברי הרשב"א צ"ב, דמתחילה כתב שמותר לגוי לחפור בורות משום שהוא כקנין הגוף, והביא ראייה מדברי הירושלמי שאסור לחפור בורות בזמן היובל, ולכאורה הוא ראייה לסתור, וכבר עמד בזה בשיירי קרבן על הירושלמי שם.

אך באמת כוונת הרשב"א מבוארת, שמדברי הירושלמי מבואר שמדינא למ"ד כקנין פירות כקנין הגוף מותר לחפור ולהרוס את הקרקע, והא דאסור לדעתו הוא רק משום דכתיב ושב לאחוזתו דדרשינן 'בעינו', אבל מצד הבעלות יש לו זכות להרוס את הקרקע, ומזה למד הרשב"א לגוי שקנה קרקע בזמן הזה שכיון שיש לו קנין הגוף בקרקע שפיר יכול לחפור בה בורות, ולא דמי לקנין פירות למ"ד לאו

הרי אינו יכול לקבור בו מתו ולא שום דבר, ואמאי יחזירו לו דמי כל השדה הרי אינה שלו עכ"ל. וכן רמז הרשב"א ליישב ע"ש³.

הרי מבואר להדיא ברמב"ן שאם הבעל צריך להחזיר את בית הקברות ביובל, אסור לו לקבור שם מתים בתוך הזמן, ולכן כתב שאם בני המשפחה קוברים שם מתיהם קודם היובל אינם צריכים לשלם לו, דלא לקחו לו כלום, וטעם הדבר לכאורה משום שעתיד להחזירה ביובל ואסור לו לקלקלה בתוך הזמן. ותוס' שהקשו לכאן פליגי וסברי שמותר לו לקבור שם בתוך הזמן, ולכן כשבני המשפחה קוברים בתוך הזמן צריכים לשלם לו, וכדעת הראב"ד דלעיל.

ונראה דהרשב"א הנ"ל שאסר ללוקח לקבור מת קודם היובל, לטעמיה אזיל, דהנה בירושלמי (גיטין פ"ד ה"ט) איתא, קנה שדה ביובל, רבי אילא אמר קנה קרקע, ר' אבא בר ממל אמר לא קנה קרקע (והיינו דנחלקו אי קנין פירות כקנין הגוף דמי או לא), מתיב ר' אבא בר ממל לרבי אילא, על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות, אמר ליה התורה אמרה ושב לאחוזתו, בעינו ע"כ.

³ וכיון שדברי הרשב"א לפו"ר אין להם הבנה, נבאר בקצרה.

וז"ל הרשב"א בשימ"ק שם: ואי דרבנן דמים מאי עבידתייהו. י"ל דבשלמא אי ירושת הבעל דאורייתא היינו דאיכא דמים דהא מדינא מצי קבר ביה אלא אי ירושת הבעל דרבנן ולא מצי קבר ביה וחוזר הוא ביובל דמים מאי עבידתייהו דהא אין לו דמים דמה לו בין בהחזרה דהשתא להחזרה דביובל, והראב"ד כתב דלרבותא נקט הכי לומר דאף לכשתמצא לומר ירושה דאורייתא מחזיר לבני משפחה משום פגם משפחה עכ"ל.

ודבריו צ"ב, מה הקשה דבשלמא אי ירושת הבעל דאורייתא כו' הרי באמת מבואר בגמ' שדוקא למ"ד ירושת הבעל דאורייתא משלמים דמים, וגם מש"כ הרשב"א דמה לו בין בהחזרה דהשתא כו' אינו מובן שהרי מדובר כאן על חזרה ביובל אם יש לו דמים, וגם מש"כ בשם הראב"ד שרב נקט כן לרבותא כו' צ"ב איך מתורץ בזה קושייתו דאדרבא תקשי טפי דאם ירושת הבעל דרבנן למה מקבל דמים.

ונראה בביאור דבריו הוא, שהוקשה לרשב"א קושיית התוס' דשמא ס"ל ירושת הבעל דרבנן ומיירי קודם היובל, וע"ז בא הראב"ד ליישב שאכן אין הכרח וכוונת הגמ' לומר שאפילו אם ירושת הבעל דאורייתא מכ"מ יחזיר משום פגם משפחה. וע"ז תמה הרשב"א דקושיית הראב"ד (והתוס') מעיקרא ליתא, דאמאי ישלמו לו דמים למ"ד ירושת הבעל דרבנן, כיון שבלא"ה אין לבעל רשות לקבור בתוך הזמן, והיינו כתירוצו של הרמב"ן.

ושיעור דבריו, דמתחילה כוונתו להקשות על הראב"ד שמביא אח"כ, דבשלמא אם ירושת הבעל דאורייתא והיה יכול לקבור שם מתים, לכן צריכים לשלם לו דמים, אבל למ"ד דרבנן ולא מצי קבר ביה למה ישלמו לו, ומה זה שכתב הראב"ד שלרבותא נקט ירושת הבעל דאורייתא. והדברים מאירים ושמחים.

הראשונים, או להזכירם בפניו כדי לביישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להן כדי להזכירו מה עשה, הכל אסור ומוזהר עליו בכלל הונית דברים שהזהירה עליה תורה שנא' ולא תונו איש את עמיתו, עכ"ל.

והנה שנינו בב"מ פד, א יומא חד הוּוּ מיפלגי בי מדרשא, הסייף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה משעת גמר מלאכתן, ומאימתי גמר מלאכתן, רבי יוחנן אמר משיצרפם בכבשן, ריש לקיש אמר משיצחצחן במים, א"ל (ריו"ח לר"ל) לסטאה בליסטיותיה ידע [לפי שהיית ליסטטים אתה בקי באותן כלי אומנות ליסטיות, רש"י], א"ל ומאי אהנית ליה התם רבי קרו ליה הכא רבי קרוי לי, א"ל אהנאי לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה. ע"כ.

ויש להבין, איך הזכיר רבי יוחנן לר"ל מה שהיה ליסטטים, הלא אסור לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים, ועי' מהרש"ל שעמד בזה, וביאר דהא גופא טען ר"ל, וע"ז השיבו ריו"ח דמשום שהוא רבו לפי שקירבו תחת כנפי השכינה שרי ליה. אמנם המהרש"א פי' ד' ר"ל באופ"א [וכדלהלן], וצ"ע.

ונראה בזה בעזה"י, דהנה יש לדקדק לשון הרמב"ם בהלכה זו שכ' "או להזכירם בפניו כדי לביישו", דהנה באופן הראשון שכ' שא"ל זכור מעשיך הראשונים לא כ' באומר כן כדי לביישו, ומהו שהוסיף באופן זה שמזכירם לפניו כדי לביישו, ובאמת בגמ' ב"מ נח, ב לא נזכר אלא הך מילתא שלא לומר לו זכור מעשיך הראשונים. והנראה מבואר, דהנה האמירה שאומר לו לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים הלא כל עיקרה כדי לביישו שמטיח בו זכור מעשיך, אולם הזכרת מעשיו הראשונים יתכן שלא תהא כדי לביישו, אלא לאיזה צורך, ועל כן מצינו בזה לחלק ולומר דאסור להזכירם "כדי לביישו" דאיכא נמי שאינו כדי לביישו. וא"כ נפקא לן, דאם יזכיר בפניו שלא כדי לביישו, אינו בכלל האיסור דלא תונו, לפי שאין איסור בעצם הזכרת מעשיו הראשונים אלא אם לשם הונאתו היא.

וי"ל דמקור חילוק זה, בהא דאי' שם נח, ב, אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו לא יאמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא מכר מעולם, ר"י אומר אף לא יתלה עיניו על

קנין הגוף שאסור לו להרוס את הקרקע מדינא.

ועכ"פ מבואר ברשב"א שמסכים לדברי הירושלמי שאסור לחפור בורות בזמן שהיובל נוהג לדברי הכל, וממילא מסתברא שאסור לו גם לקבור שם מת כיון שאוסרו בהנאה על המוכר, ולשיטתו בכתובות שמטעם זה הירושלמי בית קברות מאשתו אין בני המשפחה צריכים לשלם לו על קבורת מתים קודם היובל, משום דבלא"ה אין הבעל קובר שם מתים ואינו מפסיד כלום.

ועויין בחזו"א (אה"ע עד סקט"ו) שהאריך בנידון זה, וכתב לדון שאין סתירה מדברי הירושלמי שאסור לחפור בורות להראב"ד שהתיר, דיש לחלק בין חפירת בורות שהוא בדרך השתמשות והנאה דזה שרי אף שמפסיד בזה למוכר, לבין חפירת בורות בדרך השחתה וכילוי הגוף, דכיון שצריך להחזירה ביובל אסור לו לכלות את הגוף ואם הזיק חייב לשלם למוכר, ולפי חילוק זה כתב החזו"א שאף לדברי הירושלמי י"ל שמותר לקונה לקבור שם מת משום דהוא דרך שימוש וע"ש כל דבריו.

נמצינו למדים דלדעת הרמב"ן והרשב"א אסור לקונה לקבור שם מתים בזמן היובל, וכ"ש להרוס את הקרקע בדרך כילוי והשחתה, ולדעת הראב"ד מותר לחפור בורות ולהרוס את הקרקע אך לדברי החזו"א לא התיר אלא בדרך שימוש ולא בדרך כילוי.

וע"ע בשו"ת מהר"מ מינץ השני (סי' יח) שהאריך בענין זה, וכן בשו"ת כנף (סוס"י לו) ובתנבות יהודה (ב"ב קיב א).

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

פרשת בהר

(ו) הזכרה לבעל תשובה מעשיו הראשונים

ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך כי אני ה' אלקיכם (כה, יז)

כ' הרמב"ם (פ"ז מה' תשובה ה"ח) וז"ל, וחטא גדול הוא לאמר לבעל תשובה זכור מעשיך

לה, דמ"מ אין לחלק בכך כלל, דמשום שנאמר כי לי בני ישראל עבדים, לא אלים קניית האדון בו כולי האי שאם יחזור בו יפסיד מה שעשה כבר, ולא תלי בצדקתו ודעתו שחוזר בו מהיות עבד לעבדים רק עבד ה', ועל כן אף אם הולך ונשכר לבעה"ב אחר, קאי בדינו דיכול לחזור בו.

והאחרונים הקשו ע"ד החוות יאיר, דהנה כ' הטור (חו"מ סי' שלג והביאו הרמ"א שם סעיף ד) בשם רבינו ירוחם, דדוקא כשחוזר בו סתם אבל אם חוזר בו מחמת היוקר, שרוצה שיעלה לו בשכרו, אין שומעין לו. וביאר הב"ח ז"ל, נראה דטעמו דכיון דשכיר יום לא מצי חוזר אלא משום דכתיב עבדי הם ולא עבדים לעבדים, א"כ דווקא בחוזר בסתם דתלין שאינו חפץ לעבוד יותר, אבל אם חוזר בו מחמת היוקר, א"כ גלי דעתיה דניחא ליה בעבדות אם ישלם לו בעה"ב כפי היוקר, ואין שומעין לו, עכ"ל.

וא"כ ה"ה היכא דהולך ונשכר אצל אחר, דגלי דעתיה דניחא ליה בעבדות, שלא יוכל לחזור בו, ודלא כמ"ש החוות יאיר, דיכול לחזור בו משום דלא תלי בדעתו שחוזר בו מהיות עבד לעבדים, רק דלא אלים קניית האדון בו, ולכך אף דלא מפיק נפשיה שלא להיקנות עוד לבעה"ב, לעולם יכול לחזור בו.

ונראה בזה בס"ד, דחלוק הך דהולך ונשכר אצל בעה"ב אחר, מהך דכ' הטור בחוזר בו מפני היוקר, והוא, דבילפותא דעבדי הם ולא עבדים לעבדים נאמר שלא יהיה על איש ישראל מי שהוא כאדון עליו והוא כעבדו, והיינו אם נשכר פועל אצל בעה"ב ומעכב עליו מלחזור בו למרות רצונו לצאת, זהו עבדות. ומהאי טעמא נאמר הדין דכל שרוצה הפועל להפסיק עבודתו אצל בעה"ב, יוכל לחזור בו, ולא יוכל בעה"ב לעכב עליו.

ומעתה כל שרוצה הפועל להפסיק עבודתו אצל בעה"ב זה, שפיר מהני ליה האי דינא משום כי לי בני ישראל עבדים, ולא אכפת לן אם הולך להשכר אצל בעה"ב אחר, ואין בזה משום עבדות כלל, דהרי אין איסור במה שהולך להשכיר עצמו כפועל.

אכן כשחוזר בו הפועל מפני היוקר וגלי דעתיה דניחא ליה בעבדותו אצל בעה"ב זה אם ישלם

המקח בשעה שאין לו דמים, שהרי הדבר מסור ללב וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלוקיך, ע"כ, ופירש"י, שהרי כל הדברים הללו אין טובתן ורעתן מסורה להכיר אלא ללבו שלעושה הוא יודע אם לעקל אם לעקלקלות וכו' עכ"ל. והיינו דדברים אלו משום דיתכן בהם שכונתו לטובה, לכך נאמר שהדבר מסור ללב, ולפי"ז אף בהך דלהזכיר בפניו מעשיו הראשונים, דיתכן דלטובה כונתו, יהא אף זה בכלל מה שהוא מסור ללב, אם לטובה כונתו או לרעה.

ומעתה הנה בעובדא דריו"ח ור"ל כ' מהרש"א, דריו"ח קאמר ליה דע"י שהיה ליסטים וראה דגמר מלאכתן משיצחצחן במים, דהחרבות ביד הליסטים הוא לייראם ולהפחיד הנגזלים שלא יעמדו נגדו, דהציחצוח הוא דבר המבהיל ומפחיד, ולכך מודה לו בזה, וע"ז השיבו ר"ל, דמאי אהני לי בזה להודות על דברי שאני יודע בזה יותר ממך מטעם זה שהייתי ליסטים, ואינו כן דכבר התם רבי קרו ליה, והיינו כמו שכ' התוס' דמתחלה ידע הרבה אלא שפרק עול תורה, ונזכרתי עתה שאז קודם שהייתי ליסטים ג"כ למדתי כן שצחצוח הוא גמר מלאכתן.

והמבואר דכל כונתו בהזכרת מעשיו הראשונים לא היתה אלא לענין דמשום כן יש לו להודות כדבריו, ולא לביישו נתכון, ולפמשנ"ת כה"ג לאו בכלל לאו תונו הוא כלל.

ז) חזרת פועל משום עבדי הם ולא עבדים לעבדים

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם (כה, נה)

שנינו ב"מ י, א פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום וכו' דכתיב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים. [ועי"ש בתוס' (ד"ה יכול) דקמ"ל דיכול לחזור בו וידו על העליונה דאפילו אם נתייקרו פועלים בחצי היום לאחר שחזר בו לא יפחיתו לו מחצי שכרו].

והנה בתשו' חוות יאיר (סי' קו ד"ה האמנם) כ' לדון דאם הולך הפועל מבעל הבית הזה ונשכר אצל בעה"ב אחר, שנשאר עבד לעבדים, אינו בכלל הך דינא דיכול לחזור בו, [ודינו כדין קבלן שידו על התחתונה ולא יפסיד בעה"ב דבר]. ודחי

והמשמעות דגופא של מצוה הוא ולא היכ"ת בעלמא.

וכן נראה בד' הריטב"א (סוכה כה, א) בענין עוסק במצוה וז"ל בתו"ד, י"ל דאילו לא כתב אלא בלכתך בלחוד, הוה מוקמין ליה כשהמצוה היא בהליכה עצמה, שהוא עוסק במצוה ממש, כגון ההולך להוצאת המת ולהכנסת כלה ועולה לרגל, אבל ההולך לדבר מצוה שאין ההליכה גופה של מצוה לא מיפטר מק"ש ושאר מצוה. עכ"ל. הרי להדיא דההליכה דעולה לרגל גופה של מצוה היא, וכמו הוצאת המת שהלויה היא גופה של מצוה, והכנסת כלה לחופתה שבההליכה גופה מתקיימת המצוה, ואי"ז שההליכה רק כהיכ"ת לילך למצוה.

ובאמת הדבר צ"ב מה טעם חשיב העליה לביהמ"ק למצוה, ומאי שנא משאר הליכה לדבר מצוה וכן ההכנות, שאינם אלא היכ"ת לקיים המצוה. ועיין אגרות משה (או"ח ח"א קדשים סי' כא) דנקט דאין ההליכה לעזרה מהמצוה רק הכשר מצוה, שבלא העליה לא יוכל להראות בעזרה, והוי כמו עשיית סוכה שהמצוה היא הישיבה בסוכה, והעשייה הכשר המצוה, שבלא העשייה לא יוכל לישב בסוכה, ועל כן ממילא אין חילוק איך יבא לעזרה ברגליו או ברכיבה. אכן בד' הריטב"א מפורש דעליה לרגל חשיבא ההליכה גופה מצוה.

אמנם בביאור ד' הריטב"א שמעתי מידידי הרה"ג רש"מ קולמן די"ל עפמ"ש"כ איהו גופיה בפסחים ז, ב וז"ל, אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך, פירוש, משום דעיקר המצוה היינו ביעור, ואין הבדיקה אלא כתיקון והכשר, ואע"ג דודאי הבדיקה מן התורה וישנה בכלל השבתה, דלא סגי בלאו הכי, מ"מ קס"ד שלא יברך אלא בשעת הביעור קמ"ל עכ"ל. והיינו דכיון דלמצות השבתה לא סגי בלאו הבדיקה, חשיבא הבדיקה מצוה מן התורה, כחלק ממצות הביעור. וא"כ ה"נ במצות עליה לרגל, כיון דלא סגי בלא העליה, הוי נמי העליה מצוה כחלק ממצוות הראיית פנים בעזרה.

אכן לפי"ז ה"ה בכל המצות, כל שהמצוה מצריכה איזה הכנה, ה"ה בכלל המצוה. [ועי' קנאת סופרים על סה"מ להרמב"ם (שורש י) וז"ל, שהתחלת המצוה הוא אותו מעשה הקודם

לפי היוקר, נמצא שאין בשלילת יציאתו משום עבדות למרות רצונו, שהרי רצונו הוא להישאר פועל לבעה"ב זה, ומה שחפץ שיעלה לו בשכרו ואינו מעלה לו, אין בזה משום עבדות לבעה"ב, דרק שלילת חזרה מפני רצונו להפסיק עבודתו אצל בעה"ב זה יש בה משום עבדות. (וע"ע פת"ת שם סק"ד).

פרשת בחוקתי

ח העליה וההליכה לבית המקדש

והשמותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם (כו, לא)

וברש"י הביא מתו"כ, והשמותי את מקדשיכם, יכול מן הקרבנות, כשהוא אומר ולא אריח, הרי קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשמותי את מקדשיכם, מן הגדודיות, שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם. ומנא רש"י להלן דב' קללות הן, שממון מקדש מן הגדודיות שעולות לירושלים, ולא יריח ה' בריח הקרבנות. ומבואר בזה, דהעליה לבית המקדש הוי דין ומצוה בעצם העליה, ולא דהוי רק היכ"ת להגיע להקריב קרבנות בביהמ"ק, וזהו דהוי ביטול העליה קללה בפנ"ע מלבד ביטול הקרבנות.

וכן נראה בד' הרמב"ם בסה"מ (מ"ע כ) וז"ל, היא שצונו לבנות בית עבודה, בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד ואליו יהיה ההליכה והעליה לרגל והקיבוץ בכל שנה, עכ"ל. ומבואר דההליכה והעליה הוי ענין בעצם ולא דהוי רק היכ"ת להגיע לבית המקדש. ובתפילת מוסף של רגלים גם נזכר העליה מלבד הראיית פנים והקרבת הקרבנות, "ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות וגו' ולעשות חובותינו וכו'" "ושם נעלה וכו'".

וכן יש להביא מה דאיתא בפסיקתא זוטרתא פרשת משפטים (שמות כג, יז) עה"פ "שלוש פעמים בשנה" אין פעמים אלא רגלים וכן הוא אומר "תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים" שלא יעלו אלא ברגליהם, ע"כ, הרי שנאמר בזה דין על אופן העליה, שיעלו ברגלים. ובתרגום שה"ש עה"פ "מה יפו פעמיך בנעלים" כמה שפירן רגליהו דישאל כד סלקן לאתחזאה קדם ה' תלת זימנין בשתא בסנדלין דססגונא, ע"כ, הרי דמשבח שבח לישראל על צורת עלייתם ליראות,

מצווה בזה להשתדל שיגיע לקיים המצוה. וע"ע חיי אדם כלל סח סעיף ט ובנשמ"א].

והנה אי נימא הכי דאין חייב בשאר מצוות להכין ולהגיע כדי לקיים המצוה כשיגיע זמנה, א"כ צ"ב מאי שנא עליה לרגל דנקט הצ"ח שהעליה עצמה היא מצוה. וכמבואר עוד דההליכה נאמרו בה דינים, ואינה כהיכ"ת בעלמא.

ונראה דאכן חלוק העליה לראיית פנים בעזרה, משאר הליכה לקיום מצוה, אשר מחמת זה מצינן למימר דבכלל המצוה דראיית פנים, גם העליה לשם, וגוף המצוה הוא, והוא, דכיון דלא יתכן קיום הראיית פנים בלא שיעלה המקיים להעזרה, שהרי אין דיורין בעזרה, על כן כשנאמרה המצוה ליראות בעזרה, בכלל זה נאמר מצוה על ההליכה והעליה לשם, ואף דמצינו עוד במצוות אשר הכשרן מוכרח, כמו בניית סוכה וקציצת הד' מינים וכו' וכו', אכן יכול ההכשר להעשות ע"י אחר, ולא דוקא ע"י מקיים המצוה, וא"כ אינו שייך להציווי, שיהא צריך המקיים לעשות הכשר זה, ושוב לא שייך שתאמר הלכה באיזה אופן תהא ההכנה, ומשא"כ עליה לרגל אשר מקיים המצוה דראיית פנים בהכרח צריך לילך ולעלות להעזרה, א"כ יתכן דאף זה מכלל המצוה דראיית פנים ותחשב העליה גופה מצוה ולא כהיכ"ת בעלמא.

עוד י"ל בזה בס"ד עפ"י מש"כ המשך חכמה פ' משפטים (כג, יז) עה"פ "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ד" דהלשון אדון שנאמר בזה הוא להורות הבעלות של השי"ת, שהוא מוציא כנענים מן הארץ ומכנס ישראל, וכו' בזה"ל, לכן תהיו עולים לראות את פני האדון שבידו להוציאכם, ובל תחוסו על מיטב כרמכם להניחם כצאן בלי רועה, כאשר תמצא להתשב"ץ (ח"א סי' ג) שחכם אחד שאלו על גודל הפלא שאומה שלימה יניחו כל אשר להם ויעלו לירשלים. ומפני זה פטור מי שאין לו קרקע לראות בעזרה, דאין לו תועליות פרטיות בכניסתו לארץ, ודו"ק, עכ"ל.

אשר לפי דבריו דגדר מצות ראיית פנים בעזרה הוא לעלות מביתו ואדמתו ולהניח נחלתו, ולכך מי שאין לו קרקע פטור מן הראיה, מבואר היטב מה דמעיקר מצות הראיית פנים הוא העליה

שהוא הכרחי לה, דכיון שא"א לקיים המצוה כתיקונה מבלעדיו, הרי הוא כלול עם המצוות, ולפי"ז וכו' הם חלקים מן המצוה, עכ"ל. ובחמדת ישראל (אות יב) כתב ע"ז וז"ל, מזה יש ראייה ברורה דהכשר מצוה הוי בכלל המצוה, דהרי הר"מ ז"ל כתב על עשייה והכנה דהוי מצות עשה, ועי' תוס' יבמות ו, א ד"ה שכן, ותורה"ד סי' קב, עכ"ל].

אמנם הצ"ח פסחים ג, ב ע"ד התוס' שכ' לפרש מה שלא עלה ר"י בן בתירא לירושלים לעשות הפסח, משום שלא היה לו קרקע. וכו' הצ"ח, דאין כוונת התוס' דמי שאין לו קרקע פטור מפסח, דלא הוקשה להתוס' מצד קרבן פסח, למה לא עלה לעשות הפסח, דלא מצינו שיהא מחויב לעלות ולהתקרב קודם זמן הפסח, ובי"ד בניסן שמגיע הזמן, הרי הוא בדרך רחוקה, רק דהוקשה להם למה לא עלה לרגל, שזה מצוה על כל ישראל לעלות איש ממקומו לירושלים להגיע שם ברגל, ועל זה תירצו שלא היה לו קרקע, ומי שאין לו קרקע אין צריך לעלות לרגל, [כדאיתא בפסחים ח, ב], וכיון שלא עלה לרגל ממילא פטור מפסח כמו מראיה. עכ"ד.

הרי נקט בזה הצ"ח דחלוק מצוות עליה לרגל משאר כל המצוות, דבכל המצוות אין חיוב להכין ולהגיע כדי לקיים המצוה לכשיגיע זמנה, ומשא"כ מצות עליה לרגל, שהעליה לירושלים היא מצוה, כדי להגיע שם ברגל. [כן נראה שהבין בדבריו במנ"ח מצוה ה' אות יג, ולא משום דבפסח איתא לפטור דרך רחוקה, עיי"ש שהאריך שם לחלוק, וכו' לתמוה דלפי"ד הצ"ח ה"נ בלולב לא יהא מחויב להכין מערב יו"ט. ועי' טו"א ר"ה טז, ב דרק לענין טומאה ילפי' מובנבלתם לא תגעו דחייב אדם לטהר עצמו קודם הרגל, ואע"ג דאכתי לא חל עליו חובת הרגל. וכן הביאו באבנ"ז (או"ח סי' שכא) דאין החיוב לדאוג על מצות הרגל אלא מדרבנן. עיי"ש. ועי' שו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רסא) דנקט דמצוה מדרבנן הוא, וז"ל, כמו שעשו חז"ל סייג לתורה ואסרו דבר שאפשר שיביא אותו לידי עבירה, וסמכו דבריהם על הקרא דושמרתם את משמרתי שיעשו משמרת לתורה בכלל זה בודאי דמצוה לעשות ולהשתדל בדברים המביאים לקיים מצוה עשה וכו'. ומבואר דמדאורייתא אינו

ולפי המבואר שענין הראיית פנים היא לשאוב מן הבאר ולהמשיך קדושה ורוממות עד רוח"ק, ביאר שם, דענין ההליכה והעליה לרגל כלשון הרמב"ם הנ"ל, זהו מעיקרא של המצוה, לפי מש"כ רש"י מלכים (ד, ד) והמלא תסיעי מלפניך, ותתני כלי אחר במקומו למלאותו, וצלוחית השמן לא תזיזו ממקומו, לפי שהקב"ה עושהו כמעין, דאין דרך מעיין לזוז ממקומו, עכ"ל, וכיון שהראיית פנים עניינה שאיבה מן המעיין, ואין דרך מעיין לזוז ממקומו, הרי מצורת המצוה היא לילך ולעלות שמה.

וההליכה מביתו ליראות בעזרה, שכך הוא גדר וצורת המצוה לעלות מביתו לבית המקדש.

עוד ראיתי בזה בס' זאת ליעקב (סו"פ ראה) שהביא ממד"ר בראשית (ע, ח) עה"פ וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים והאבן גדולה על פי הבאר, ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה" (בראשית כט, ב-ג). ואמרו במדרש, ד"א והנה באר בשדה זו ציון, והנה שלשה עדרי צאן אלו שלשה רגלים, כי מן הבאר ההיא ישקו שמשם שואבים רוח הקדש וכו', ונאספו שמה כל העדרים באים מלבא חמת ועד נחל מצרים וכו'.

ע"כ.

נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א רז"ב "דעת יוסף" אשדוד

מה ענין שמיטה אצל הר סיני – כי קדושת הארץ היא מעין קדושת הר סיני

וידבר ד' אל משה בְּהַר סִינִי לְאמֹר. וברש"י, מה ענין שמיטה אצל הר סיני, עי' שם מה שהביא מדברי חז"ל, ורש"י האריך בביאור דבריהם. ועי' רמב"ן.

ובספר כלי יקר על התורה כתב בזה דברים מהודשים מאד, וזה לשונו: קרוב לשמוע, בשעלה משה אל הר סיני אחר שבעה שבועות שספרו ישראל מ"ט יום מן פסח עד עצרת, נתקדש אז אותו הר ונאסר בזריעה וחרישה ביום המשים שבו נתנה התורה. והוא זמן משיכת היוכל לקרא דרור וחפשי לכל ישראל, הירות על הלוחות, ועל ידי קול השופר של מתן תורה.

באותו זמן הגיד הקב"ה למשה ענין השמיטה והיוכל לומר שבמספר שבעה ובמספר מ"ט אני נותן קדושה זו לכל ארץ ישראל, שיש לה דמיון ויחוס עם הר סיני מצד היותה אורא דמחכים, ואין תורה כתורת ארץ ישראל והר סיני.

על כן ראוי ליתן גם לארץ ההיא קדושת הר סיני אחר מספר מ"ט שנה וכן במספר ז', או כדי לעשות זכרון למעמד הר סיני בקריאת דרור והעברת שופר מצורף לשאר טעמים שיש למצוה זו, על כן נאמר בהר סיני.

ודבר זה נכון וקרוב לשמוע. עד כאן דברי הכלי יקר.

והנה מדבריו של בעל הכלי יקר למדנו פירוש חדש ומחודש לענין הקשר שבין שמיטה להר סיני. כי בעצם כל הקדושה של ארץ ישראל בשנה השביעית, יונקת היא מקדושתו של הר סיני ביום החמישים שבו ניתנה תורה, ושבני ישראל ספרו ומנו שבוע פעמים שבעה ימים. ומפני כך ועל ידי כך נתקדש הר סיני בקדושתו המיוחדת, וניתנה תורה. וזאת התורה של נתינתה בסיני, לא נמצא דוגמתה רק בארץ הקדש, כי אין תורה כתורת ארץ ישראל והר סיני. ולפיכך נתנה תורה איסורי שביעית של חרישה וזריעה וכמה וכמה ענינים, זכרון למתן תורה וקדושת הר סיני. שמעלת ארץ ישראל היא כעין מעלת הר סיני, שאורא דארץ ישראל מחכים, ועל כן אין תורה כתורת ארץ ישראל והר סיני. ועל זה כתב, ודבר זה נכון וקרוב לשמוע.

והנה החידוש הגדול של רבינו בעל הכלי יקר הוא, בעצם הדבר שבעת מתן תורה היה נוהג איסור חרישה וזריעה, ומזה הוציא החידוש הנוסף ממילא, דיש לומר שענין איסורי חרישה וזריעה ויתר דיני שביעית הן או כעין מתן תורה, או שהן זכר למתן תורתנו הקדושה. ועל זה, היינו החידוש הראשון, שאיסור חרישה וזריעה נהג ביום החמישים לספירה, כתב שהוא קרוב לשמוע.

ויתכן לבאר מעט הדברים, שכאשר סופרים שבע שבתות, ומתבוננים, שהכל כאשר לכל הוא מאתו יתברך, קונה שמים וארץ, הרי התוצאה המתבקשת היא, להמנע מהשתדלות של כוחי ועוצם ידי, והתמקדות בקבלת עול מלכותו יתברך, וזהו יסוד איסור חרישה וזריעה. ומאידך גיסא, כאשר האדם משליך יהבו על הקדוש ברוך, הוא זוכה שהקב"ה מכלכלהו, וזהו ענין וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂיתָ אֶת הַתְּבוּאָה לְשָׁלֵשׁ הַשָּׁנִים – שנאמר במצוה זו בדווקא. כי מצוה זו מיוחדת לחזק אמונת אומן כי הכל מאתו יתברך ויתעלה.

והנה עוד יש לצרף לדברי בעל הכלי יקר, מה שכתב בספר החינוך מצוה ש"ל... שמעתי מפי החכמים שיש בענין היוכל סוד נפלא, וכי בו נרמז כל ימי עולם ושנינו (כנראה רומז בזה בעל החינוך למה שאמרו במסכת עבודה זרה דף ט' ע"א, תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם, ע"י שם).

גם בענין השביעיות, שנצטוינו למנות השנים שבע שבע ולא שמנה שמנה או תשעה תשעה או פחות מהן, גם בזה אמרו שיש ענין של חכמה גדולה וטובה, ידעוהו הם ולא ירצו למוסרו לכל אדם.

ואף כי לא נגלה לנו סודם, השגחנו בדבר זה, כי האמנם היקף השביעיות סדור בהרבה ממצוותינו, הננו מחזיקין במלאכה ששת ימים ובשביעי נשבות, נעבוד האדמה שש שנים ובשביעי נשבות, ואחר שבע שביעיות של שנים גם כן נשבות שנה אחת, וזהו היוכל שבאנו עליו.

והנה חג הפסח שהוא שבעה ימים, וחג הסוכות כמו כן שבעה, ואחר השבעה נחוג העצרת. וכמו כן נמנה שבע שבתות מפסח עד עצרת, ואחר מנין השבעה נחוג חג העצרת. וכמו כן נמצא בריתת ברית שהוא דבר הנעשה לקיום ענין, על השבון שבעה, כמו שכתוב [בראשית כ"א, ל'] כי את שבע כבשות תקח מידי. וכן בלעם שהיה חכם, עשה שבעה מזבחות. וכמו כן לשון שבועה, שהוא מתורגם קיום, אמרו מן החכמים שהוא נגזר מלשון שבעה. וכן רבים, לא העליתים עתה בפני עמי. ואתה הבן היקיר תזכה ותחקור ותרכבה הדעת ותבין בדברים, ואנכי כבר השלמתי מלאכתי זאת להעיר רוחך בשאלה.

ולכאורה יש לומר שמצירוף דברי החינוך עם דברי הכלי יקר הנ"ל, יראה שהעובדה שהר סיני נתקדש לאחר מנין שבע פעמים שבע, אינו מקרי כלל, אלא הוא מיסודות החכמה ומשרשי הבריאה. ואולי נגענו בקצה קצה וכו' קצהו...

והנה בעל ספר החינוך כתב שהוא השלים תפקידו ומלאכתו בכך שהעיר את תשומת לב הבן החכם להתבונן מהו סוד השבע. אבל המבין יבין שתפקידו של הבן רק מתחיל פה... ויתכן שזהו תפקיד מספיק לכל השבעים שנה...

ובאמת רואים חידושים גדולים בדברי ספר החינוך, שנראה שישנו חוט המקשר בין שמיטה ויוכל לפסח שבועות וסוכות, ובין כולם לכריתת ברית שבין אברהם לאבימלך, וכן למזבחות בלעם הרשע שהיה חכם... וכן לקיום שיש בשבועה. וכי חשבנו על כך אי פעם?

ובהמשך דבריו שם, כתב בעל ספר החינוך, וכן רבים, לא העליתים עתה בפני עמי...

כמה, ומי, הם הרבים, לא נודע לנו. אבל בעל החינוך רק לא העלה אותם בפי עטו, ומשמע שכבר היו במחשבתו. ובודאי שכדאי מאד לחקור ולדעת, וכאשר יתגלה לנו סוף סוף, סוד הדברים הרבים ההמה – אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רינה. **בקרוב בימינו אמן.**

ויתכן מאד להעלות על הדעת, שעובדא זו שקבלת התורה היתה אחר שבע שבתות תמימות, בא להזכיר את שבעת ימי בראשית, כי מאחר שבורא כל העולמים כילה מלאכתו ביום השביעי, על כן ציונו את תורתו הקדושה לעשות את כל הדברים האלה לטוב לנו כל הימים לחיותינו כהיום הזה. וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל הדברים האלה כאשר ציונו.

"בזמננו" (בעין הסערה)

סיפור חדש – דרמה מדהימה עם מסר חד מאד!

פרק י"ב בסבך ניהול המשא ומתן.

תמצית עניינית ששופכת אור על הסיפור עם שלום צימר:

דודי סטוויצקי חלה בדלקת ריאות חריפה ביותר הוא אושפז בבית חולים איכילוב בחסות הלילה, אך בזה נעשתה טעות חמורה ביותר, היו שכנים שראו את החשאיית ותיקו כי יש כאן איזו בעיה שמנסים להסתיר, אלמלי שלום החתן הבלתי נלאה לא היה עושה איש דבר עם המידע, אבל שלום שרצה לדעת בכל מחיר היכן נמצא דודי "קירח" עשה חקירה ודרישה בכל מקום שהיה יכול להיות עיר מקלט עבור דודי, אך כשהבין שדודי לא נמצא בשום ישיבה או כולל החליט לעשות חקירה סביב השכנים אם יש אי מי שידע למה דודי נעלם בלי להותיר סימנים מזהים, החקירה שלו העלתה כי העבירו את דודי באישון לילה ברכב אלמוני, ד"ר שוסטר היה בין המארגנים של ההברחה.

שלום מכיר את ד"ר שוסטר במוחו עלה רעיון כי הוא העביר אותו לאיכילוב שם הוא רופא בכיר, שלום לא מתרשל בתפקידו, הוא נוסע לבית חולים ומברר היכן נמצא חולה בשם דוד סטוויצקי, הפקידה מפנה אותו למחלקה פנימית, הוא עולה ומוצא אותו שוכב במצב של חוסר הכרה, עיון מהיר בגיליון שמוצמד למיטה מבשר לו כי מצבו של דודי לא פשוט.

דודי מצא כר נרחב להמצאה איך לתת לדודי מנה אחת אפים על מה שביזה אותו קודם לכן, הוא ממחר להדביק פתקים בזה אחר זה בבית המדרש של הישיבה באישון ליל ומבקש לעורר רחמי שמים על מצבו, הוא עובר בהדרגתיות עד לשלב בו מוסיפים לו שם רפאל דוד, הוא דואג במגביל לפזר רמזים על הטסה לחו"ל בעקבות מחלה מסתורית כחידק הטורף הש"י או גידול ממאיר אלים ביותר. הוא מצליח להדביק את השמועות עד שהקהל קונה את הסיפור, מעתה דודי מתויג כאדם חולני מאד וד"ל.

אלא שישנם שני בחורים שעלו על העניין, הם מחליטים לתפוס אותו לשיחה באופן שלא יוכל לחמוק מהם, הם עקבו אחריו עד שהגיעו למקום צר שלא יוכל לברוח ושם הם מגלים לו את האמת שראו אותו עומד מאחורי הפתקים שגרמו עוול משווע לדודי, הם מחייבים אותו להודיע קבל עם ועדה כי הוא זה הלץ שחמד לצון וחוזר מכל מה שעשה, דודי היה קצת חולה ושכב בבית חולים איכילוב, הוא לא היה בסכנת חיים ולא הוסיפו לו שם, רק כך יוכל דודי לטהר את שמו. שלום מבטיח שיעשה כן.

עשר דקות לפני סיום המאורע, התבונן יהודי מכובד מאד שניצב במעלה המדרגות בנעשה למטה, הוא נראה למצער סגן רשכבה"ג, אם לא הוא בכבודו ובעצמו. לבוש המבורג ופראק עם משקפי מצבט

לעינינו, מחזיק תיק שחור, הוא נראה בתחילת שנות החמישים לחייו, כולו מקרין חשיבות, משל אין דומה לו בכל הבריאה במאה שנים האחרונות.

הוא הצליח לשמוע את סוף הדברים שהיה עם שלום, בעיקר את הקללות הקשות שקיללו את הבחור ופניו האדימו והחווירו חליפות.

ניכר היה עליו שהוא מזועזע לחלוטין מהדבר, איך מעיזים בחורים לעשות כן לבחור אומלל!?

הוא החליט שהתערבותו נדרשת, הוא ירד את המדרגות בחופזה ודלק אחריהם במהירות שלא הייתה מביישת "רץ מרתון" צעיר, ברגע אחד הדביק את הפער שהיה ביניהם.

הבחורים שמעו את הריצה המהירה והפנו את ראשיהם בסקרנות, הם לא ציפו לראות לבוש בגדי רבנות הדורים רץ אחריהם. הם נעמדו להבין מה קורה כעת. הרץ האלמוני לא נתן להם רגע אחד לנחש מה רצונו מהם, הוא הרעים עליהם בקולו.

"אפשר להבין מה קורה כאן? ראיתי בעומדי למעלה את מסכת ההתעללות שהעברתם את הבחור היקר שלום צימר שכני, אני חושב שאתם נהגתם ברוע לב מופגן כלפי יצור זה, איך יצאו קללות כאלו מפיכם, רח"ל והלא אפילו למי שאינו בן ברית אין אומרים כן?"

הקריאה נפלה על הבחורים כרעם ביום בהיר, הם התביישו להתווכח עם יהודי חשוב זה, אבל לאחר רגע התאוששו אמנם הם בחורים בתחילת שנות העשרים ואין מן הראוי שיבואו בוויכוח עם חבר מועצת גדולי התורה.

אבל כשחושדים אותם במה שאין בהם עליהם להסביר כי הם לא אכזריים וסדיסטים, למען והייתם נקיים צריכים הם להסביר למתערב האלמוני שלא כפי שהוא חושב כן זה נראה, האם הוא יודע ומבין את העוולה הנוראה שעשה בימים האחרונים?

הם סיפרו לו על קצה המזלג את מעלליו ושאלוהו, האם גם כעת יש לו איזו סניגוריה על פרא אדם זה.

"רבותי המכובדים, גם אם נניח שכל דבריכם הם אמת האם אתם בית דין של נפשות? הרי גם אם הייתם גדולים וחשובים להיות דיינים, אין לכם הרכב של ל"ג דיינים לנפשות, ועוד.. על פי דין תורה אין עושים "משפט שדה" בלי תובע עדים התראה דרישה וחקירה וחוקרים ודורשים בשבע חקירות ודרישות וכו'.

אבל אתם נהגתם בחריצת משפט למוות בו במקום, כמנהג המחתרות למיניהם, אלא שהללו אנשי דמים שדם אדם לא נחשב בעיניהם, אבל אתם בחורי ישיבות שיושבים ויגעים בתורה, איה העדינות שמקנה התורה, אין לכם את הסמכות ליטול את השררה לדון בחור כפי שדנתם אותו".

"חלילה וחס לא עשינו לו מאומה, לא הכינו אותו רק הוכחנו אותו על מעלליו הרעים שקבר בחור מחשובי הישיבה "קבורת חמור" אחרי כל השם רע שהדביק על בחור שהוא חולה במחלה אנושה ביותר ושכיב מרע, איזה בית ירצה להשתדך עמו?

"הכל טוב ויפה אבל כן מקללים בחור, אסור אפילו לחזור על הדברים שגובלים ברשעות ובניבול פה".

"אנחנו מתחרטים חרטה גמורה וחוזרים בנו מכל מה שאמרנו... אין כאן לא שמתא לא ארור לא קללה ולא נידוי, הכל דברים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא! אך למרות הכל כל, הדברים הללו נאמרו רק ביננו לבחור, במקרה אתם הייתם השומע היחיד והצלחתם להעמידנו במקום.

אבל מה יהיה עם מה שעשה אותו בחור לחבר ישיבתנו אחד מגדולי המצוינים שיש בעולם הישיבות, הלא איש לא ירצה להשתדך עמו, אולי גיורת אפריקנית, מי יחזיר את שמו שהוכפש עד עפר?"

סגן רשכבה"ג שמע את הדברים הוא קולט זווית נוספת, הוא הפנים שכנראה נחפז לחרוץ משפט על אותם בחורים שאולי נהגו בגסות, אבל מאיך צודקים הם במעשיהם.

הוא מכיר את הבחור שלום צימר, לא מאתמול שלשום אף קודם לכן שנים רבות, הלא הוא בנו חביבו שמאכילו מרורים מאז למד לדבר, הוא ידע היטב את חרצובות לשונו, אבל גם הוא לא האמין עד כמה הרחיק לכת.

הוא לא שכח את היום בו בישר לו ד"ר שגיא רחמני פסיכיאטר בכיר ב'תל השומר' (שיבא) כי בנו יקירו שלום מאופייין בתופעה הנקראת "תסמונת אספרגר" תופעה שמוגדרת כאוטיזם קשה ביותר, מאופיינת אצל אנשים מחוננים בעלי רמת משכל גבוהה ביותר שבשל רמת האי-קיו הגבוה שלהם הם מכונסים בתוך קונכייתם, ואינם רואים את הזולת ממטר ואף לא מסנטימטר, הם יודעים על מציאותו אך בתחום "קליעה למטרה" הם לא רגישים לזולת בכי הוא זה, כנראה שזה מה שקרה לשלום שנפגע מדודי סטוויצקי, הוא ראה בו כאויב וסימן אותו כמטרה לחיצו, נעבאך הוא לא אשם, אבל מאיך הוא מחולל נזקים איומים.

את זה לא רצה לספר לבחורים, הם לא צריכים לדעת על מחלתו, די במה שהם מתמודדים יום יומית. הוא דיבר עם הבחורים כאילו הוא לא ההורה אלא אדם שעמד מהצד ונכמרו רחמיו על היצור המסכן שעבר משפט קשה, הוא ביקש מהם שיחזרו מדבריהם הקשים ולקח על עצמו את האחריות, לדבר עם שלום שיטהר את שמו של דודי מכל וכל.

הבחורים נפרדו מהרב בלי שידעו כי דיברו עם האב. שלום נלווה לאביו כשראשו שמוט ארצה, הפעם הצליח להפנים שחולל נזקים איומים ליריבו ועתה עליו לעשות את מיטב ההשתדלות לטהר את שמו, אבל איך עושים זאת זו כבר שאלה קשה ביותר, קל להכפיש, קשה לחזור ולטהר עד שלא יהיה רבב.

פסח שולביץ חזר לביתו כדי להתייעץ עם נוות ביתו אורה מרים, היא הייתה מאד פרקטית ומסוגלת לקבל החלטות נועזות, הוא שטח בפניה את ההצעה של אורי גרינשפן ואת ההתלבטויות שלו.

"אני לא מבינה אותך בכלל, בבית הכנסת שילמו לך בפעם האחרונה את המשכורת לפני חודשיים, גם היא הייתה מקוצצת רק כ-3000 דולר וכך זה מתמשך תקופה די ארוכה, פעם משלמים לחודש ופעם לחודש וחצי הפעם הגזימו מאד, כי הנהלת בית הכנסת קמצנית מאד, הם טענו שאין די הכנסות מהמתפללים, גם משכורתך כעו"ד היא לא תמיד משביעה רצון, יש לך הרבה מתחרים, קח את אורי גרינשפן עצמו, הוא אוכל אותך בלי מלח, יש לו הרבה הצלחה כי הוא עסיסי מאד.

ביני לבינך, אם לא הייתי עובדת במשרה נוספת, לא היה לך לשלם לשכירות של ביתנו ושל משרדך, כעת באים ומציעים לך משכורת של עשרת אלפים ואתה מתלבט? על מה ולמה, אפשר לדעת?"

"איך אשא פנים, מול המתפללים שהומרצו על ידי להחליף את בתי הכנסת בהם התפללו שנים, כי אין בית כנסת כמו "יאנג איזראל" (במייל תקנו אותי שכך כותבים, לא כפי כתבתי שנשמע בערבית) לקחתי מ"נר תמיד" מאות מתפללים וכעת אני עצמי עורק לבית כנסת המתחרה? איפה נשמע כדבר הזה?"

"אם היה מדובר רק בהעלאה של 3000 דולר עוד הייתי חושבת שיש מקום לספק שלך, אבל כאן מדובר בכשבעת אלפים דולרים יותר מהמשכורת שלך, אם היא תהיה בזמן, חד משמעית עשית עסקה טובה, על מה אתה מתבלט, מאימתי עושים חשבונות קטנוניים מול כאלו רווחים?" לא נבהלה הרעייה מתגובתו.

"אני מפחד מהתגובה החריפה שתהיה לאנשים שעברתי לבית כנסת שבו מעודדים מחללי שבת להגיע לבית הכנסת, הם עושים חניון שנמצא כמעט בהישג יד לבית הכנסת, כל אחד יודע שהחניון שייך

לבית הכנסת, כמו כן משלמים שם לעליות ע"י חילול שבת וי"ט, הגבאי פיליפ מייזעס לא מתרגש, קדושתו לא מרקייעה לשמיים, גם בניו עצמם מתפללים בטמפל כמעט רפורמי, רק לימים נוראים הם מגיעים ברכבם לבית הכנסת של אביהם, איזו דוגמא אישית אראה אם אצטרף לכהן מקום?"

"לא מתרגשת במיוחד, בשביל זה יש לי רעיון שתוכל לישון איתו רגוע.

תתנה עם עו"ד אורי שאתה מגיע רק אם החניון מרוחק יותר, שלא יראה הקשר, גם התשלומים עבור העליות יהיו רק אחר השבת והחג, מי שלא ירצה לבוא לבית הכנסת זו הבעיה שלו, אתה תגייס בקרוב מתפללים יותר דתיים, יש לך חלקת לישון, תדע להפוך את האור לחושך ואת החושך לאור כדרך, מסכימה איתך שבימים הראשונים, לא יהיה לך נעים מההנהלה, אבל תאמר להם שנקעה נפשך מהסחבת של הכספים, אתה מרויח בקושי את לחמך, וחסל סדר פטרוטיזם, הטענה תהיה צודקת ביותר".

"האם את ממליצה לי לתת יד למחללי שבת שירגישו את עצמם כ"ממברס" (חברים) מלאים בבית הכנסת, האם זה עולה בקנה אחד עם החינוך האדוק עליו גדלת". הביעה תמיהה על הקלילות של אשתו.

"אני פשוט יותר פרקטית ממך, בחיים לא תקבל משכורת כה גבוהה, רק מניהול בית כנסת, זה יכסה לנו את כל ההוצאות בלי מאמץ, אני לא חושבת שאתה נותן יד למחללי שבת, יש להם את הברירה לא לבוא, כי סגרו להם את החניון הרשמי, אתה שוכר מקום בחניון שנמצא שני רחובות מרוחק מהמקום, זה לא חניון פרטי, איש לא אמור לדעת שאתה שכרת שם מקום, אתה לא יכול לחסום מתפלל שבכל זאת מגיע.

היא מוסיפה תוך כדי: אני לא בטוחה שמר אלברט הרטשטיין שנמנה על מתפללי "יאנג איזראל" כשלוש שנים הוא שומר שבת, ראיתי את אשתו נוהגת בשבת במכונית שלה, סביר להניח שגם הוא לא שומר שבת כהלכתה, מעולם לא אמרת לו מילה, כך גם יוהן ברסקי לא שומר שבת כהלכתה, הוא משתתף באירועי ספורט בשבת באצטדיון לוס אנג'לס ממוריאל ספורט ארינה, מעולם לא אמרת לו על כך מילה, למה כאן אתה נעשית מחמיר גדול?"

"סגרת לי את הפה, אני מרים ידיים מול ההיגיון הצרוף שלך. הגיב פסח הפוסח, אשיב לעו"ד אורי תשובה חיובית, אבל כמובן אתנה בסבר פנים חמורות מאד את שני התנאים שלי.

"עכשיו אתה מדבר לעניין, יש לך נס שיש לך אשה שתמיד ההיגיון היה הצד החזק שלה" עקצה בחביבות.

"ומה אעשה אם יתנגד ויאמר שאין לי זכות להביע תנאים" האם נשיב בשלילה על הצעתו?" בדק פסח בזהירות את תגובת אשתו.

"אשאל את הרבנית שלי מרס פלורה מרנבאך, מה שתאמר לי אעשה" השיבה הרעיה הצדיקה בנחרצות.

פסח ידע כי כאשר תשאל את הרבנית היא תקבל היתר של מאה רבניות שעונות הן ולא לפי בקשתה. למחרת השיב את תשובתו לעו"ד אורי גרינשפן בסבר פנים חמורות, הוא הבהיר כי זה אצלו יסוד ברור, לא לתת יד למחללי שבת. בלי מילוי התנאים הללו יקשה עליו להיעתר לבקשתו.

"ככה. ממש מקדש שם שמיים, מעניין שיש לי מידע ברור על לא פחות מעשרים ממתפללי בית מדרשך הטהור שנוהגים כשיטת רבינו "תם ונשלם לקולא", כלומר הם סוברים שתמה השבת מוקדם יותר, הם מבדילים כבר אחרי סעודה שניה והולכים להתענג בכל מיני מקומות עם רכבם".

"אתה ממש מחדש לי דברים, אני לא אמור לדעת על כך, גם אם כן, אני לא "נותן יד לפושעים" כפיליפ שהכשיר חניון בשביל המתפללים, כמו כן הוא מקבל צ'קים ביום השבת, כשהנייר עוד ממש חם והדיו עוד רטוב. כאן יש מדיניות רשמית שאפשר לחלל שבת ולבוא לבית כנסת, אני לא נותן למחלל שבת יד פשוטה, אך איני אמור לדעת מה הוא עושה אחרי התפילה, כפי שגם אותך לא בדקתי, אם אתה שומר שבת, נעתרתי לשירותך בלי לברר את עומק הדתיות שלך".

"אוקי אבדוק את הנושא עם הפרזידנט ונראה מה ההמשך".

למחרת הרים אורי גרינשפן טלפון אל פיליפ ובישר לו שהטיוטה כבר מוכנה, אבל יש איזה עיכובצ'ק קטן לסגור חוזה.

"מה רוצה הברנש, עוד כמה אלפי דולרים? מה הוא כבר יכול לדרוש, אם לא כסף וכסף?"

"הוא לא הזכיר מילה אחת על כסף, הבקשות שלו הן במישור שונה לחלוטין". השיב העו"ד בחגיגות. "הבה נשמע" מה צריכים לתת לו בשביל שיסכים להיות הגבאי של בית הכנסת?" נשמעה נימה קפואה.

"בשביל זה צריכים לדבר במקום יותר מאוורר, כרגע חם לי במשרד, האם תסכים לבוא איתי ל- Tel Aviv Glatt Kosher Grill מסעדה כשרה למהדרין, המחירים לא בשמים, אני סועד שם פעמים רבות, בשבילי כישראלי זה תענוג להיזכר בארצי".

"אני מבין שהחשבון יהיה עליך? בדק הקמצן בזהירות.

"אנו עומדים לסגור עסקת חיים להחיות את בית הכנסת שלך שעומד כבר להינעל ואתה נעמד על כמה מרשרשים?! מי שלא יודע להוציא כסף לא יודע להרוויח כסף, את הכלל קיבלתי מאבי ז'ל שקיבלו מסבו".

"טוב אני בא למקום, אבל אל תזמין מנה גדולה, אין לי פשוט מקום בבטן" ניסה פיליפ כיוון נסיגה נוסף. "אין בעיה, את המנה שלך תזמין אתה, אני מבקש את מה שאני אוהב".

אורי יודע לאכול, את זה ראה פיליפ לפי כמויות האוכל שגדשו את צלחתו, בעוד הוא נחנק במנה קצוצה. אבל אצלו יש רק "הפה שאסר" קשה לו לסגת ולהגדיל את מנתו, גם אם עיניו לטושות לגודל הצלחת.

"הבה נשמע מה יש לך לומר לי" שאל פיליפ את אורי שהיה עסוק בטחינה מסיבית של מנת הסלטים שגדשה את צלחתו, זו רק התתחלה למה שהזמין על חשבון הקמצן "הנדיב".

"כן, עליך להבין ולהפנים שאתה לוקח גבאי רציני ביותר, הוא בנה את בית הכנסת יאנג איזראל מהמסד עד הטפחות, בית הכנסת בנוי על קהל אורתודוקסי אולי לייט אבל בכל הוא אורתודוקסי, במקום אין חניון צמוד למתפללים בשבת, זה ממש יהיה צורם אם הוא ינהל בית כנסת שמרשה ביד חופשית למתפללים כאלו כשהוא עצמו מעודד את המתפללים לבוא ברכבם. עוד דבר, הוא מבקש לא ליטול צ'קים שנכתבו בשבת, זה דבר אבסורדי שאחרי קריאת התורה שמצוה על שמירת שבת תסכים ליטול את סכום העליה על כך בשבת גופא".

"וואלה, קיוס קגליגולה (קיסר רומא שהיה מגלומן מטורף ואחד העריצים הגדולים בין כל הקיסרים) קטן עליו, נראה לך שאכניס גבאי שיכתיב לי אורחות חיים על ימין ועל שמאל, אני חיפשתי אדם כנוע

ושקט שימלא את מלאכתו בנאמנות, המטרה היחידה בשלה הובא, להרחיב את בית הכנסת שלנו, אם הוא יתחיל להכתיב לי את החיים בשביל מה אני צריך אותו ועוד עבור סכום פנטסטי ביותר?"

"אני לא מבין אותך, עדיף לך לסגור את שערי בית הכנסת בעוד שנה שנתיים? הלא אתה רואה את הפיחות הזוחל בהתמדה, הודית לי על זאת בשיחה שניהלנו, לבסוף מתפללי בית הכנסת הרציניים שלך ילכו ל"יאנג איזראל" היתר ילכו ל"טמפלים" למיניהם. באותו רגע כבר לא תהיה יותר פרזידנט, מה עדיף על מה?"

"קשה לי להחליט, עלי להתייעץ עם משפחתי, עלי להבין אותי, מעולם לא היה צמוד אלי אדם שניווט אותי, יש לי מזכיר כלבלב פודל חמוד, עתה בגיל המבוגר שלי אצטוך לשאול כל דבר את הגבאי מה דעתו על כך ועל כך. זה מקשה על חירותי, מי היה מסכים בחינם לעשות זאת, לא כ"ש בכסף מלא?!"

"טוב אין לי מה להוסיף לך, תחשוב על הסיפור היטב, אומר לך דבר אחד, לא משנה את מי תיקח, גבאי זה עוד איש צוות, הוא לא כלב מחמד, אף אדם לא יהיה "יסמן" (עונה הן על הכל) עבודת הגבאות היא עבודה קשה מאד, היא דורשת מאמצים רבים כדי לפתח את בית הכנסת, בפרט במצב שלך כשהוא עומד מול מתחרה קשה כל כך, תחשוב איזו עבודה תהיה לפסח שולביץ כדי להביא את בית הכנסת שלך לימי הזוהר שלו, לא נראה לי שתלקק דבש עם שום גבאי, לא כ"ש כשאיך לך פרטנרים נוספים שמתחרים על המשרה".

פיליפ חש שהאוכל נחנק לו בגרון, הוא החל לחוש את האדמה בוערת תחתיו.

"טוב אשב עם בני משפחתי ואענה לך תשובה בזמן הקרוב" הוא רץ לחדר הנוחיות והקיא את כל בני מעיו.

עוד באותו ערב ישב פיליפ עם מועצת מקבלי ההחלטות שבביתו ושפך בפניהם את מררתו.

"אתם לא קולטים מה אותו "פסח פורים" מבקש לחולל אצלנו... מהפך של ממש, הוא כבר מכתוב לי מעכשיו שאין יותר חניון צמוד לבית הכנסת, שזה אומר להתפטר מ-300 מתפללים גברים ונשים אם לא יותר, אז בשביל מה אני צריך את בית הכנסת שומם מאדם?"

הרי רוב הקהל שלי לא גר בסביבות בית הכנסת, הם לא יכולים ללכת רגלית מרחקים של עשרות קילומטרים, הם ילכו לבתי כנסת בהם אין שום בעיה עם החניה, עוד תנאי מקפין, הוא עוד לא גבאי וכבר אומר לי שלא יתן לי לגבות את הכסף בשבת, חחח איפה אפגוש את הנדיבים אם לא בשבת? האם אתם עדיין סבורים שיש מקום לחשוב על אותו פסח שוהל-וויץ-בדיחת בית כנסת (שולביץ שם משפחתו)

"אין לכם איזה רעיון על אדם ליברלי לרוחנו שידע לעשות את העבודה? לא יתכן שבשביל סכום כסף אסטרונומי שעוד אצטוך לכתת את רגלי הלא צעירות בבתי הכנסת כדי לכסות את המשכורת הדשנה, האם לא אמצא איזה גבאי כנוע וחמוד שיבוא ויעשה את עבודתו בלי להציב תנאים?"

הבנים שמעו את דבריו וקפאו על מקומם, גם להם חרה מאד הצביעות של אותו פסח ש... כבר נסע קרוב לשקיעה לראות משחק פוט בול (כדורגל) מסעיר, הוא הסביר למי שראה אותו שזה אחרי פלג המנחה, הוא משתדל לקחת נהג גוי [בן אחר בן לנמרוד סבא רבה] ואמירה לעכו"ם שבוט ובמקום מצוה [לראות משחק כדורגל] אפשר להקל. וכשפעמים אין לו נהג הוא נוסע בשינוי, הוא אווז בהגה ביד שמאל במקום ביד ימין ועוצר פחות פחות מד' אמות של עוג, את הכרטיס הוא קונה בערב שבת לפני חצות ועוד שינויים ותתי שינויים עד שזה כבר מותר(ה) לכתחילה לפי ההלכות המחמירות ביותר של רבני אוי יו (וועה).

את הסיפור הזה ידעו מהעבר, אלא שבשנים האחרונות מאז נכנס לניהול בית הכנסת, עזב את התחביב שלו לראות משחקי ספורט, לא נראה להם שעושה תשובה, הוא עושה פשוט את מה שמשתלם לו, בבית כנסת "יאנג איזראל" יתקבלו הדברים בעין רעה. אבל ברגע שהוא יעבור לבית כנסת שלהם, שאינו מן המחמירים על שמירת שבת בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה, יכול הוא להבין שהוא לא יכול להכתיב בדבר שאינו זהיר בו כלל וכלל.

השאלה הקשה שניצבה בפניהם. האם לומר לו את זה בפרצוף ובכך יורידו אותו מהבקשה הלא שגרתית, או שיוותרו לו כי אין להם תחליף הגון.

הם הביטו אחד בשני לראות אם הם מתואמים ביניהם, הם הכירו את שפת הסימנים וידעו לחלוף מעל ראש אביהם בלי שיבין דבר. הרמזים הובנו התוכנית מוכנה.

"אבא תן לנו לדבר איתו, נעשה איתו שיחת גישוש זה פחות מחייב, כי אנחנו לא מהאדמיניסטרציה (ניהול) אם נראה שאין הבנה נוכל לסגת בלי לקלקל את המגעים, כי שיחתנו רק על דעת עצמנו, לפי מה שנעלה בשיחה נראה אם העסק רציני, בכל אופן הרעיון של עו"ד גרינשפן הוא הטוב ביותר, כאן נרויח שתי מטרות גם נכה בראש הצפעונים וגם נקבל גייס קהל חדש.

פיליפ התלבט, כך הוא כל השנים, הוא כבד ולא מסוגל לקבל החלטות מהירות, בזה שונים בניו שהם יותר גמישים ומסוגלים לעשות שינויים מהירים.

אשתו התערבה בשיחה ואמרה לבניה: "אנחנו לא צריכים למהר, אסור שאותו פסח יראה את המצוקה שלנו, הוא עלול לתרגם את זה כעמדת חולשה. לדעתי כרגע ניצור נתק של כמה שבועות, אם הכסף מדבר אל לבו כפי שאותו אורי אומר, זה די ידגדג לו, הפיתיון נזרק והדג מפרפר במכמורת.

לא צריכים לאוץ, כדי שיבין שאנחנו לא כל כך להוטים עליו, היה רעיון אבל זה לא חייב להיות החלטי, הוא יחשוב שיש לנו עוד כמה קנדידטים (מועמדים) ויבהל מאד, הוא לא אדם בעל חוט שדרה שמסוגל לעמוד בשלו בעד כל מחיר, לא כך הוא מצטייר בעיני, ברגע שיחוש אף הכסף מתרחק הוא יתקרב בריצה".

"חלילה וחס לא אמרנו כלום, העלנו רעיון טוב, אבל לך יש ניסיון חיים גדול משלנו, אנחנו מכבדים את ההחלטה וברגע שתצטרכו אותנו תקראו לנו, אנחנו לצידכם לכל אורך הדרך".

~~~~~